

Razvoj općine Medulin na temelju valorizacije i obnove kulturne baštine

Mihaljević, Sabina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:465716>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Sabina Mihaljević

**RAZVOJ OPĆINE MEDULIN NA TEMELJU
VALORIZACIJE I OBNOVE KULTURNE BAŠTINE**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Sabina Mihaljević

**RAZVOJ OPĆINE MEDULIN NA TEMELJU
VALORIZACIJE I OBNOVE KULTURNE BAŠTINE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Sarah Czerny

Rijeka, srpanj 2020.

SADRŽAJ

1. SAŽETAK	1
2. SUMMARY	2
3. UVOD	3
4. OPĆINA MEDULIN.....	5
4.1. Nastanak naselja Medulin	5
5. KULTURNA BAŠTINA.....	7
5.1. Pojam kulturne baštine	7
5.2. Valorizacija i upravljanje kulturnom baštinom.....	8
5.3. Marketing kulturne baštine.....	11
5.4. Kulturna baština Općine Medulin	12
6. EUROPSKI FONDOVI	16
6.1. Uklapanje projekta Arheološki park Vižula u strateške dokumente na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.....	19
7. PRIMJER VALORIZIRANE KULTURNE BAŠTINE	22
7.1. Povijest medulinskih mlinova-vjetrenjača	22
7.2. Realizacija projekta Malin na vitar	22
8. PRIMJER KULTURNE BAŠTINE U PROCESU VALORIZACIJE.....	24
8.1. Poluotok Vižula.....	24
8.1.1. Podmorska arheološka istraživanja	24
8.1.2. Kopnena arheološka istraživanja.....	25
8.1.3. Antički kamenolom na Vižuli	27
8.1.4. Neolitičko naselje.....	27
8.2. Projekt Arheološki park Vižula.....	27
8.2.1. Projektni partneri.....	28

8.2.2. Opći i specifični ciljevi projekta	29
8.2.3. Svrha i opravdanost projekta.....	30
8.2.4. Kategorije ulaganja i grupe aktivnosti	31
8.2.5. Održivost rezultata projekta nakon završetka	39
9. HORIZONTALNA NAČELA	41
9.1. Horizontalna načela projekta Arheološki park Vižula	42
10. KULTUROLOŠKA PERSPEKTIVA NA EUROPSKU UNIJU I VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE	44
11. ZAKLJUČAK	47
12. LITERATURA.....	49
13. POPIS FOTOGRAFIJA	55
14. PRILOG	56

1. SAŽETAK

U ovom radu analizirano je kako obnova i valorizacija kulturne baštine mogu utjecati na razvoj Općine Medulin. Početak rada nam daje osnovne činjenice o Općini Medulin, i o njevoj kulturnoj baštini te o baštini općenito. Zatim su pojašnjeni europski fondovi i kako se Arheološki park Vižula uklopio u sve strateške dokumente na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Spomenut je jedan od primjera valorizacije kulturne baštine koji je doprinio razvoju mjesta i podigao svijest lokalnog stanovništva a to je Malin na vitar, obnovljena vjetrenjača koja opet ima svoju svrhu. Temelj ovog rada je detaljna analiza projekta Arheološki park Vižula, što se sve postiglo, kako je utjecalo na stanovništvo i na razvoj samog Medulina.

Ključne riječi: Arheološki park Vižula, europski fondovi, kulturna baština, Općina Medulin, valorizacija

2. SUMMARY

This paper analyzes how the restoration and valorization of cultural heritage can affect the development of the Municipality of Medulin. The beginning of the work gives us basic facts about the Municipality of Medulin, and about its cultural heritage in general. Then the European funds were explained and how the Vižula Archaeological Park fit into all strategic documents at the European, national, regional and local levels. One of the examples of valorization of cultural heritage was mentioned, which contributed to the place and raised the awareness of the local population, and that is Malin na vitar, a restored windmill that again has its purpose. The basis of this paper is a detailed analysis of the project Archaeological Park Vižula, all of which was achieved, how it affected the population and the development of Medulin itself.

Keywords: Vižula Archaeological Park, European funds, cultural heritage, Medulin Municipality, valorization

3. UVOD

Na početku diplomskog rada odlučila sam dati osnovne informacije o Općini Medulin i naselju Medulin. Medulin je bogat kulturnom baštinom, od crkava, arheoloških nalazišta pa do starih vjetrenjača. Turizam, kulturna baština i rad djelatnika Općine pridonijeli su razvijanju kulturne ponude. Stoga, bitno je zaštititi kulturnu baštinu jer na taj način čuvamo naš vlastiti identitet ali i identitet zajednice. Mnoge zemlje na kulturnoj baštini temelje svoju strategiju razvoja, investiraju u njezinu zaštitu, obogaćuju je, valoriziraju te predstavljaju javnosti na najsuvremeniji način. Tako bi se i strategije razvoja Općine Medulin trebale temeljiti na zaštiti kulturne baštine. Očuvanjem okoliša, kulturne baštine, bio raznolikosti koju Općina Medulin posjeduje, pridonosi se prije svega kvaliteti života te se na taj način grade temelji razvoja za buduće generacije. Zaštita okoliša i kulturne baštine je neizbježan socijalni i ekonomski problem u globalnom planiranju razvoja. Općina Medulin svoje običaje i kulturu mora oživljavati kroz razne događaje i manifestacije jer na taj način osim što se štiti kultura i identitet zajednice, također se jačaju odnosi zajednice sa širim okruženjem. Osim materijalne kulturne baštine, značajna pažnja se treba posvetiti i nematerijalnoj baštini kroz folklore, gastronomiju, glazbu te razne druge smotre.

Cilj diplomskog rada je predstaviti razvoj Općine Medulin temeljen na obnovi i valorizaciji kulturne baštine. Naglasak rada je na tome kako europski fondovi utječu na kulturnu baštinu, odnosno da li europski zakon mijenja način života okoline te da li nam je valorizacija kulturne baštine potrebna. Kroz rad probati ću da ti odgovore na ova pitanja.

Diplomski rad je istraživačkog tipa, korištene su metoda deskripcije, povijesna metoda, analitička metoda i terensko istraživanje. Podatci su prikupljeni dokumentnom analizom. Odnosno rad se temelji na proučavanju literature raznih autora koji su pisali radove bitne za temu ovog diplomskog rada. Za potrebe ovog rada analiziran je pojam kulturne baštine, važnost njezine valorizacije i upravljanja. Nadalje bitno je pojasniti europske fondove i kako se oni koriste. U dio rada je uključeno istraživanje projekta Arheološki park Vižula koji je prijavljen kao kategorizirani program razvoja temeljen na obnovi kulturne baštine te njegova realizacija doprinijeti će da se Općina Medulin razvije kao prepoznatljiva destinacija kulturnog turizma. No, zbog nedostatka literature bilo je potrebno ići na teren i razgovarati sa ljudima koji su radili na projektu.

Na kraju uvoda htjela bih napomenuti da mi je motivacija za pisanje ovog rada bila ta što sam stanovnik mjesta Medulin te sam upućena u dosadašnje stanje mjesta, njegovu kulturnu i turističku ponudu, i što se sve može poboljšati za dobrobit lokalne zajednice i sam imidž mjesta. Poluotok Vižulu smatram bitnim dijelom Medulina, zbog prirode i arheoloških nalazišta koje posjeduje, što je godinama propadalo i konačno se, zahvalno pojedinim djelatnicima Općine i europskim fondovima, uložilo u njegovo poboljšanje i zaštitu. Pisanjem ovog rada želim pokazati kako mjesto nudi brojne mogućnosti napretka i da očuvanjem naše kulturne baštine zapravo pridonosimo boljem i kvalitetnijem životu lokalnog stanovništva.

4. OPĆINA MEDULIN

Općina Medulin (u daljnjem tekstu OM) je priobalna općina koja se nalazi na jugu istarskog poluotoka, te se prostire na 32 km² površine. OM čine naselja Premantura, Pomer, Vinkuran, Banjole, Vintijan, Valbonaša, Pješćana uvala i Medulin.¹ Prema popisu stanovništva iz 2011. godine OM je imala 6.481 stanovnika, što predstavlja 3,12% od ukupnog broja stanovnika Istarske županije.² Gospodarstvo OM temelji se na djelatnostima koje prihod ostvaruju od vinogradarstva, ribarstva, poljodjelstva i druge grane gospodarstva posebice turizma, trgovine i ugostiteljstva. Općina Medulin raspolaže s 10 hotela, 1 resort, 1 aparthotel, preko 1 000 privatnih apartmana i obiteljskih kuća s više od 10 000 ležajeva i 9 kampova. Problem je što su turistički objekti popunjeni samo četiri mjeseca u godini, odnosno od kraja lipnja pa do sredine rujna, dok ostali dio godine ne rade. Stoga, ključni problem gospodarskog, turističkog i civilnog sektora OM je znatna sezonalnost turizma i nedostatak atraktivnih kulturnih sadržaja koji bi privukli dolaske turista izvan sezone.

4.1. Nastanak naselja Medulin

„Najstariji podaci o organiziranom naselju na području Medulina sežu u mlađe kameno doba, dok se u antici na tom mjestu vjerojatno nalazilo mjesto Mutila“.³ Često je služio kao utočište za pomorce budući da se nalazi na dnu velikog zaljeva, te je stoga bio ubilježen na mnogim zemljovidima kao važna točka. Medulin je tijekom 16. i 17. stoljeća imao veliki priljev doseljenika zbog dobrog smještaja, zaštićene luke, blage klime, plodne zemlje za uzgoj žitarica, vinove loze i maslina... Sve je to pomoglo da život bude ugodan te uopće nije iznenađujuće da se u antičko doba na ovom mjestu intenzivno živjelo. Veliki broj Rimljana počeo je naseljavati područje medulinskog zaljeva i upotrebljavajući ove prednosti počeli su graditi vile kao ljetnikovce i proizvodne centre. Za mnoga naselja nije lako utvrditi kada su nastala, budući da nema sačuvanih dokumenata. No, zahvaljujući fragmentima koje je spasio svećenik Luka Kirac iz Medulina i poslao ih Akademiji u Zagreb, povijest Medulina se može barem djelomice pratiti u političkom, gospodarskom, demografskom i etnokulturnom smislu. Valja napomenuti da se ti fragmenti i danas čuvaju u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (Bader, 2013).

¹ <http://medulin.hr/opcina-medulin/>

² https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_06_01/H01_06_01.html

³ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39787>

Slike 1. Medulin 1968. godina

Izvor: Andrej Bader

Slika 2. Medulin 2020. godina

Izvor: Autorska slika

5. KULTURNA BAŠTINA

5.1. Pojam kulturne baštine

Postoje mnogobrojne definicije kulturne baštine te su izabrane one koje ju najbolje opisuju i daju osnovne informacije o njoj.

Kulturna baština može se definirati kao:

- „dostignuća što su nam preci ostavili u jeziku i književnosti, graditeljstvu i likovnim umjetnostima, uključujući narodnu umjetnost, u glazbi, kazalištu, filmu, znanosti i u drugim područjima koja zajedno čine ukupnost kulture“ (Marasović, 2001, 9).
- „kultura i krajolik o kojima se brine zajednica i koji se prenose u budućnost kako bi služili potrebama ljudi za osjećajem identiteta i pripadnosti“ (Loulanski, 2006, 209).
- „zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta“.⁴

Kulturna baština, prema UNESCO-voj Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, odnosi se na spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, arheološke, estetske, antropološke ili znanstvene vrijednosti. Dakle, postoje tri komponente za definiranje kulturne baštine, to su: spomenici koji se odnose na arhitektonska djela, skulpture, slike, elemente ili građevine arheološke prirode koje imaju izvanrednu vrijednost s gledišta povijesti, znanosti ili umjetnosti, zatim građevine koje mogu biti skupine zasebnih ili povezanih građevina koje zbog svoje arhitekture ili svog položaja u okolišu imaju izvanrednu vrijednost s gledišta povijesti, znanosti ili umjetnosti, i lokaliteti koji su djela čovjeka ili kombinirana djela prirode i čovjeka i područja koja uključuju arheološka nalazišta koja također imaju povijesnu vrijednost s povijesnog, etnološkog, estetskog ili antropološkog gledišta (Unesco, 1972).

Naslijeđena baština iz povijesti je nezamjenjiva i posebna što današnjim generacijama nameće odgovornost za njezinu zaštitu. Dakle, kulturna baština označava vrijednost i intuitivno rađa pojmove važnosti, koji se odnose na materijalne i nematerijalne manifestacije

⁴ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>

kulture. Ona je izraz ili reprezentacija kulturnog identiteta društva u određenom razdoblju (Forrest, 2010).

5.2. Valorizacija i upravljanje kulturnom baštinom

Postoje mnogobrojni razlozi za zaštitu povijesti a oni se vežu uz modernizaciju, obrazovnu i znanstvenu ulogu baštine, nacionalizam i kolektivnu nostalgiju, gospodarske, estetske i umjetničke vrijednosti baštine, raznolikost i funkcionalnost. Baština nije obnovljiv resurs te ako povijesna vrijednost lokaliteta nestane, ne može se nadomjestiti niti izradom replike i zato je bitno očuvati lokalitet u svim njegovim aspektima (Jelinčić, 2010).

Kulturna baština, jedan od najvažnijih resursa kulturnog turizma, može postići turističkom valorizacijom zaštitu i gospodarsku održivost, te postati bitan pokretač za razvoj područja. Turistička valorizacija kulturne baštine omogućava kulturnom dobru da postane sposobno samostalno stvarati dobit te omogućava promociju kulturne baštine na način da postane obilježje identiteta određenog područja.

Za očuvanje i prezentaciju baštine potrebna su financijska sredstva jer su troškovi veliki, zato je važno da se učinkovitim upravljanjem osigura njezina održivost i obnova. Povećanje broja posjetitelja rezultira i povećanje prihoda baštine, koji se mogu uložiti u njezino održavanje i očuvanje. Kulturna baština može povećati broj zaposlenih, dobit i gospodarsku aktivnost, odnosno može biti pokretač lokalne i nacionalne ekonomije (Richards, 1996).

Uz mnoge posebnosti prirodnih atrakcija, kulturna baština postaje važan motiv za turistička putovanja. Uključivanje kulturne baštine u turističku ponudu destinacije omogućava napredak u turizmu i povećanju konkurentnosti. No, iako kulturna baština pozitivno utječe na turizam, svaki neprimjereni postupak utječe loše na nju i svaka stvorena neravnoteža utječe na njezinu atraktivnost, i stoga potrebno je da njezina valorizacija bude u okvirima održivog razvoja. Isto tako, turistički promet na područjima kulturne baštine mora se kontrolirati u svrhu sprječavanja degradacije i negativnih društvenih i prostornih učinka (Slunjski, 2017).

Prvi korak preobrazbe atrakcija kulturne baštine u turistički proizvod je njihova klasifikacija kako bi se definirala autentičnost⁵ i jedinstvenost. Autentičnost čini kulturnu baštinu posebnom i privlačnom za turiste te bez nje nema ni iskrenog doživljaja i iskustva posjetitelja. Temelj za turističku valorizaciju je interpretacija kulturne baštine koja na edukativan i zabavan način mora prikazati značaj baštine i pomoći u njezinom doživljavanju. Na taj način se povećava vrijednost lokaliteta baštine za posjetitelje (Richards, 1996). Interpretacija treba omogućiti posjetiteljima da se identificiraju sa kulturnim dobrom, odnosno treba ciljati na emocije i iskustvo. Također, interpretaciju je potrebno prilagoditi različitim skupinama ljudi kako bi izazvala njihov interes, posebno ljudima s tjelesnim poteškoćama (slabovidni, slijepi, u kolicima,...). Primjerice, za ljude u kolicima potrebno je osigurati prostor za kretanje i adekvatnu stazu te prilagoditi visinu info panoa, za slabovidne i slijepce treba omogućiti taktilne table na Brailleovu pismu, za gluhe pripremiti dodatni pisani materijal, za osobe slabije fizičke pokretljivosti osigurati sjedeća mjesta.

Mediji interpretacije dijele se na osobne (živa osoba) i neosobne (mehanizmi i oprema). Osobni mediji podrazumijevaju obilaske s vodičem, šetnje, pješačke staze, predavanja te su prikladni za male i velike skupine posjetitelja. Neosobni mediji podrazumijevaju vizualnu i ne vizualnu vrstu opreme kao što su pisani materijali, paneli, oznake, audio oprema. Postoji nekoliko najčešćih medija interpretacije: grafički paneli, šetnje s vodičem, publikacije, audio vodstva, no svaki od njih ima svoje prednosti i nedostatke. Primjerice, grafički paneli su laki za održavanje, služe za orijentaciju posjetitelja, sadrže informacije u obliku teksta i slika, no s druge strane zbog česte prisutnosti posjetitelji ih mogu početi ignorirati te su podložni vandalizmu. Izbor medija interpretacije koji će se upotrebljavati na lokalitetu ovisi o resursima lokaliteta ali i o vrsti posjetitelja (Jelinčić, 2010).

Treći korak je financijska održivost koja se treba osigurati kroz planirani stupanj turističkih posjeta. Primjerice, većinu prihoda čine ulaznice, posebna događanja na lokalitetu, događaji koji se održavaju izvan sezone jer tako daju lokalitetu kontinuiran život te se time stvaraju prihodi za njegovo održavanje. Četvrti korak se odnosi na smještaj i infrastrukturu

⁵ Autentičnost=izvornost; „točna prezentacija prošlosti pomoću njezinih sačuvanih ostataka“, destinaciji daje razlikovnu notu te je predstavlja specifičnom (Jelinčić, 2006, 169).

koja poboljšava pristup kulturnoj baštini, dok zadnji korak se bavi komodifikacijom⁶ proizvoda kulturne baštine. Za posjetitelje zbog nedostatka poznavanja lokalne tradicije, običaja, prošlosti, sustava vrijednosti, često kulturna baština nema značenja i zato ju je potrebno prilagoditi. To se odnosi na dostupnost, pristup starijim osobama i osobama s posebnim potrebama, parkiralište, dodatne sadržaje poput restorana, trgovine suvenira i slično (Dadić, 2014).

Transformacijom kulturne baštine u turistički proizvod dolazi do kumulativnog procesa jer se broj posjetitelja odnosno turista povećava, turističke agencije sve više se orijentiraju na proizvod i na marketinške aktivnosti koje se odnose na njegovu interpretaciju u brošurama i katalozima. Da bi kulturna baština postala uspješan turistički proizvod i pružila turistu nezaboravno iskustvo treba se fokusirati na nekoliko stvari:

- Stvaranje priče (širi povijesni kontekst kroz zanimljivu priču)
- Oživljavanje kulturne baštine (priče oživljuju povijest i daju značenje kulturnoj baštini)
- Sudjelovanje turista u kulturnom iskustvu (turisti trebaju biti aktivni sudionici tijekom razgledavanja, a ne samo promatrači)
- Relacijski odnos između iskustva i znanja turista (uspješno spajanje prošlosti i sadašnjosti)
- Kvaliteta i autentičnost (autentičnost resursima kulturne baštine daje konkurentnu prednost u odnosu na ostale) (Dadić, 2014).

„Kulturna baština živi tek kad ima svoju publiku“ (Slunjski, 2017, 170). Svijest o njenoj važnosti i zaštiti nije moguće razvijati bez publike. Ona pripada društvu kojeg je potrebno educirati o njenoj važnosti.

Pojam upravljanje kulturnom baštinom podrazumijeva upravljanje kulturnim resursima i održavanje njihove vrijednosti za sadašnje i buduće generacije. Pod upravljanje spada restauracija, konzervacija, arheologija, muzeologija, arhitektura i povijest. Odnosno, bavi se identifikacijom, održavanjem, zaštitom i interpretacijom kulturnih lokaliteta, kao i materijalnih i nematerijalnih dobara (Jelinčić, 2010). Postoje načela upravljanja koja vode

⁶ Komodifikacija je „proces koji pretvara predmete, umijeća, dobra i usluge u robu na tržištu“, odnosno nečemu što nije imalo ekonomsku vrijednost pridodaje se tržišna vrijednost te na taj način kulturna obilježja, jezik ili identitet postaje potrošačka roba, <http://struna.ihj.hr/naziv/komodifikacija/25312/>

očuvanju i obnovi kulturne baštine te su utvrđena na međunarodnoj razini. Prvi važan međunarodni dokument o zaštiti kulturne baštine je Atenska povelja donesena 1931. godine (Unesco, 1964).

Kulturna baština ima više vrijednosti, od kulturne, ekološke, povijesne, komunikacijske, estetske, simbolične pa do gospodarske kojoj se posvećuje posebna pažnja jer upravljanje kulturnom baštinom ovisi o mogućnostima vezanih za tržište. Međutim, isključivo iskorištavanje gospodarskih učinka može biti loše za baštinu ali i društvenu zajednicu i zato je važno da se pri upravljanju kulturnom baštinom vodi računa i o društvenim, kulturnim i prostornim učincima (Jelinčić, 2010).

Bitna je ekološka nosivost lokaliteta, koliko može prihvatiti ljudi a da se ne unište njegove kvalitete, i društvena nosivost odnosno upravljanje posjetiteljima da dožive nezaboravno iskustvo što ovisi o pristupačnosti, edukaciji, raznolikosti ponude, regulaciji broja posjetitelja, kvalitetnoj interpretaciji i sl. Stoga, navedene metode osiguravaju održivost jer istovremeno zaštićuju kulturnu baštinu i pružaju kvalitetno iskustvo posjetitelju (Jelinčić, 2010). Također, održivo upravljanje uključuje i lokalno stanovništvo koje mora sudjelovati u upravljanju baštinom jer tako stvara pozitivan odnos prema baštini i prema turistima. Kulturna baština se štiti i razvija za dobrobit lokalne zajednice te definira njihov identitet. Ako lokalno stanovništvo ne osjeti mogućnost identifikacije sa kulturnom baštinom, ona gubi suvremeni smisao i izraz povijesti.

5.3. Marketing kulturne baštine

Budući da danas mediji napadaju raznim porukama oglašivača, pojam marketing povezuje se sa metodama za povećanje prodaje. No, kada je riječ o upravljanju kulturnom baštinom čija je svrha njezino očuvanje i zaštita, tada marketing nije usmjeren na povećanje prodaje, odnosno broja posjetitelja. Marketing kulturne baštine trebao bi biti usmjeren na određeno tržište, na kontrolu posjeta i na poboljšanje standarda konzervacije. Također, trebao bi uzeti u obzir lokalno stanovništvo i njegove potrebe (Jelinčić, 2010). Za razvoj i marketing kulturne baštine osim financijskih, potrebni su i ljudski resursi. Zato je potrebno zaposliti nove ljude, educirati postojeće zaposlenike, angažirati vanjske suradnike i slično.

Elementi marketinga kulturne baštine su: nefinancijski ciljevi, istovremena upotreba kulturnog dobra od strane turista i lokalne zajednice, upotreba kulturnih dobara u turističke svrhe. Nefinancijski ciljevi poput zaštite, konzervacije, obrazovanja, povećanja svijesti o potrebi zaštite kulturne baštine, kreiranje pozitivnog imidža lokaliteta,... često su važniji od financijskih ciljeva kao što su financijska dobit, broj posjetitelja. Što se tiče istovremene upotrebe kulturnog dobra od strane turista i lokalne zajednice bitna je ravnoteža. Važno je da lokalna zajednica sudjeluje u razvoju određenog kulturnog dobra, a s druge strane upotreba kulturnog dobra u turističke svrhe ne smije ugroziti potrebe lokalnog stanovništva. Problem upotrebe kulturnih dobara u turističke svrhe javlja se kod kulturnih dobara koja su otvorena javnosti bez naplate ulaza i ona koja su u opasnosti od uništavanja ako turisti ne primijete njihovu privlačnost (Jelinčić, 2010).

5.4. Kulturna baština Općine Medulin

Povijest OM rezultirala je bogatom kulturno-povijesnom baštinom koja je donekle sačuvana i zaštićena te prikladna za razvoj kulturnog turizma, no njezin potencijal nije iskorišten u turističke svrhe. Potrebno je unaprijediti upravljanje kulturnom i prirodnom baštinom, zaštititi okoliš i podići kvalitetu života stanovništva (Klanac et al, 2015).

Na temelju članka 86. i 113. iz Zakona o prostornom uređenju⁷ i odredbe članka 13. Statuta Općine Medulin, na području OM registrirana su 54 zaštićena spomenika kulturne baštine (tab 1), od kojih je najveći broj arheoloških nalazišta: arheološka nalazišta neolitika i antike na poluotoku Vižuli i brdu Vrčevan, te nalazišta brončanog i željeznog doba na Rtu Punta Kašteja i Vrčevanu.

TABLICA 1. Zaštićeni spomenici na području OM

R.B.	NASELJE	NAZIV	STUPANJ ZAŠTITE
1.	Vintijan	Vintijan – Gradina	P ⁸
2.	Vintijan	Kučine	P
3.	Valbonaša	Bila glavica	E ⁹

⁷ Narodne novine br. 153/2013

⁸ P – označava da je kulturno dobro u postupku registracije, odnosno da je predloženo za registraciju koja će biti ubrzo unesena u Registar kulturnih dobara

4.	Stancija Marina		E
5.	Vinkuran	Cave Romane	P
6.	Kaštijun		P
7.	Banjole	Sv. Nikola	E
8.	Banjole	Dračice	E
9.	Banjole	Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije	K ¹⁰ , O ¹¹
10.	Banjole	Mušoga	E
11.	Banjole	Paltana	E
12.	Banjole	Rupice	E
13.	Premantura	Gradina	E
14.	Premantura	Župna Crkva sv. Lovre	PZ ¹²
15.	Premantura	Uvala Močile	E
16.	Premantura	Polje (Dotarica)	E
17.	Premantura	Sv. Martin	E
18.	Premantura	Kastril (Kaštelir, Monte Castril)	E
19.	Premantura	Prestanišin rt	E
20.	Premantura	Debeljak (Porto Rosso)	E
21.	Premantura	Otok Ceja	E
22.	Premantura	Stupice	P
23.	Pomer	Marina	P
23A.	Pomer	Antička vila	PZ
23B.	Pomer	Uvala Pomer	E
24.	Pomer	Župna Crkva Pohoda Blažene Djevice Marije	E, O
25.	Pomer	Crkva sv. Foške	P
26.	Pomer	Crkva sv. Flora na groblju	R ¹³

⁹ E – označava evidentirano kulturno dobro na koje se primjenjuju svi propisi i uvjeti

¹⁰ K – označava da kulturno dobro ima kulturno povijesnu i ambijentalnu vrijednost, te se uvjeti zaštite definiraju prostornom dokumentacijom i na temelju odluka lokalne uprave i samouprave

¹¹ O – označava obavezu donošenja prostornog plana užeg područja

¹² PZ – označava preventivno registrirano kulturno dobro za kojeg se primjenjuju isti uvjeti kao i za registrirano kulturno dobro

27.	Pomer	Pomerski školjić	E
28.	Pomer	Poluotok Muča	E
29.	Pomer	Pomer biskupija – sv. Ivan (Fontanelle)	R
30.	Medulin	Mukalba	E
31.	Medulin	Vižula	R
32.	Medulin	Burle	R
33.	Medulin	Punta Kašteja	P
34.	Medulin	Uvala Bijeca	P, E
35.	Medulin	Kažela	PZ
36.	Medulin	Barbolan	P
37.	Medulin	Župna Crkva sv. Agneze	E
38.	Medulin	Crkva Majke Božje od Zdravlja Sv. Anton Sv. Jakov Sv. Foška	E
39.	Medulin	Vrčevan	PZ; P
40.	Campanož		E
41.		Hydroarheološka zona od Verudice do rta Budava	R
42.	Frašker	Antički kamenolom	E
43.	Banjole	Centinera, Antička villa Rustica	E
44.	Banjole	Volme – Kaštelir Prapovijesno gradinsko naselje	E
45.	Banjole	Volme – Crkva Blažene Djevice Marije	E
46.	Premantura	Gomila	E
47.	Premantura	Runke	E, O
48.	Medulin	Pineta Kašteja	P, O
49.	Medulin	Zaljev Funtana, dva mlina na vjetar	P, O
50.	Premantura	Podvodni arheološki lokalitet – južno od rta Kamenjak	E, R
51.	Premantura	Podvodni arheološki lokalitet – južno od	E, R

¹³ R – označava registrirano kulturno dobro na kojeg se primjenjuju sve odredbe posebnih propisa

		Albaneža	
52.	Premantura	Podvodni arheološki lokalitet – južno od Porera	E, R
53.	Pomer	Kaštijun – utvrda Austro-Ugarska	P
54.	Premantura	Porer – Svjetionik	P

Izvor: Prostorni plan uređenja Općine Medulin, 2018.

6. EUROPSKI FONDOVI

Projekti koji doprinose razvojnim ciljevima Republike Hrvatske i Europske unije u cjelini mogu se financirati sredstvima iz eu fondova. Područja koja se mogu financirati od eu fondova obuhvaćaju: obrazovanje, kulturu, poljoprivredu, znanost, istraživanje i razvoj, zapošljavanje, ulaganje u poduzetništvo, informacijske i komunikacijske tehnologije, zdravlje, promet, okoliš, infrastruktura, i dr.

Tri koraka za projekt sufinanciran eu sredstvima:

1. Informiranje o mogućnostima financiranja
2. Pretraživanje i pronalazak odgovarajućeg natječaja za projekt
3. Proučavanje i dobra priprema natječajne dokumentacije¹⁴

U financijskom razdoblju 2014. – 2020. uveden je termin europski strukturni i investicijski fondovi (dalje u tekstu ESI) za čije je korištenje važan strateški okvir koji podrazumijeva niz javnih politika koje sadrže ciljeve i smjernice za razvoj Europske unije i određene države članice te prioritete koji će se financirati. Europska unija za razdoblje 2014.-2020. ima ključni strateški okvir kojeg čine Strategija Europa 2020, Kohezijska politika¹⁵ te pojedine sektorske javne politike.

„ESI fondovi obuhvaćaju sljedeće instrumente:

- Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)
- Europski socijalni fond (ESF)
- Kohezijski fond (KF)
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)¹⁶

¹⁴ <https://strukturnifondovi.hr/kako-do-eu-fondova/>

¹⁵ Kohezijska politika je „glavna investicijska politika“ za otvaranje radnih mjesta, kojom se unapređuje ravnomjeran razvoj država članica, potiče konkurentnost, održivi razvoj, rast kvalitete života i gospodarski rast (Savić et al, 2015, 7)

¹⁶ <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>

Izrada strateških dokumenata je osnova za korištenje ESI fondova. Temeljni strateški dokument je strategija Europa 2020 koja ima tri prioriteta:

- Pametan rast koji se odnosi na rast i razvoj gospodarstva zasnovanog na znanju i inovacijama
- Održivi razvoj koji uključuje učinkovitu upotrebu resursa i energije, te ekološki prihvatljivo i konkurentno gospodarstvo
- Uključiv rast koji se odnosi na razvoj ekonomije s visokom stopom zaposlenosti koja donosi društvenu i teritorijalnu povezanost (Maletić et al, 2018).

Strateški okvir za korištenje ESI fondova u RH određen je „Sporazumom o partnerstvu, operativnim programima, Zajedničkim nacionalnim pravilima i Zakonom o uspostavi institucionalnog okvira za korištenje ESI fondova u RH za razdoblje 2014. – 2020.“¹⁷ Dokumenti za korištenje ESI fondova koje izrađuje RH su Sporazum o partnerstvu i Operativni programi. Sporazum o partnerstvu „opisuje na koji način će RH pristupiti ispunjavanju zajedničkih ciljeva strategije Europa 2020 uz pomoć sredstava iz proračuna Europske unije“.¹⁸

Operativni programi su dokumenti pomoću kojih se provode ESI fondovi za financijsko razdoblje 2014. – 2020. u skladu s prioritetima utvrđenih u Sporazumu o partnerstvu. Republika Hrvatska provodi ESI fondove putem četiri operativna programa:

1. „Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ – europski socijalni fond
2. „Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“ – europski fond za regionalni razvoj i kohezijski fond
3. „Operativni program za pomorstvo i ribarstvo 2014. – 2020.“ – europski fond za pomorstvo i ribarstvo
4. „Program ruralnog razvoja 2014. – 2020.“ – europski fond za poljoprivredu i ruralni razvoj (Maletić et al, 2016, 21).

Važan dio rada, Arheološki park Vižula, financiran je iz „Europskog fonda za regionalni razvoj, Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“¹⁹

¹⁷ <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>

¹⁸ <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>

¹⁹ <http://medulin.hr/odrzan-2-info-dan-projekta-arheoloski-park-vizula/>

Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) pomaže jačanju ekonomske, socijalne i teritorijalne politike te smanjivanju razlika u razvoju između regija unutar EU. Usmjeren je na ulaganje u malo i srednje poduzetništvo, proizvodnju radi otvaranja radnih mjesta, infrastrukturne investicije, jačanje turističke ponude te lokalni razvoj. EFRR doprinosi regionalnom i lokalnom razvoju. Jedini je fond koji financira projekte i aktivnosti u okviru jedanaest investicijskih prioriteta: sanacija i zatvaranje neodgovarajućih odlagališta, unapređenje prikupljanja i odlaganja komunalnog otpada, osiguranje uvjeta za očuvanje prirode i biološke raznolikosti, unapređenje infrastrukture za posjetitelje u zaštićenim područjima zbog edukacije javnosti, poboljšanje poslovnog okruženja, povećanje upotrebe obnovljivih izvora energije, povećanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva (Vela, 2015).

Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. temeljni je strateški dokument za korištenje sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj te se njime doprinosi ulaganju u rast i radna mjesta. Prioritetne osi navedenog operativnog programa su: jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija, poslovna konkurentnost, upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije, promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, zaštita okoliša i održivost resursa, klimatske promjene i upravljanje rizicima, socijalno uključivanje, zdravlje, povezanost i mobilnost, obrazovanje i tehnička pomoć (Maletić et al, 2018).

Utvrđeno je nekoliko ključnih načela na kojima je utemeljeno financiranje projekata sredstvima iz fondova EU:

- Relevantnost – projekt mora biti važan u gospodarskom, političkom, društvenom smislu, odnosno mora odgovarati potrebama određene države ili regije.
- Izvedivost – projekt mora biti proveden na način kako je prikazan u projektnoj dokumentaciji.
- Održivost – projekt mora biti održiv, odnosno trebaju se stvoriti pretpostavke za daljnju provedbu u budućnosti.
- Neprofitnost – projekt financiran sredstvima eu fondova ne smije stvarati profit.
- Jednakost – odnosi se na sudjelovanje sudionika natječaja pod jednakim uvjetima, bez povlaštenih natjecatelja.
- Zabrana kumuliranja – projekt ne smije biti financiran iz dva izvora.

- Zabrana retroaktivnog financiranja – projekt se plaća od dana kad se ugovor o financiranju počne primjenjivati do dana njegovog završetka.
- Sufinanciranje – osim financiranja iz eu fondova, projekt moraju financijski podržati oni koji ga provode (Vela, 2015).

6.1. Uklapanje projekta Arheološki park Vižula u strateške dokumente na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini

Na europskoj razini projekt Arheološki park Vižula kao integrirani program razvoja temeljen na obnovi kulturne baštine u skladu je sa Strategijom Europa 2020 čijom se provedbom nastoji postići održiv rast s naglaskom na zapošljavanje i otvaranje novih poslovnih subjekata. Projekt uključuje zaključke koji su navedeni u izvještaju Europske komisije iz 2010. godine: Communication, „Europe, the world's No. 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe“ koja navodi da kulturni turizam u Europi ima visok potencijal koji se tek treba istražiti i da je u skladu s time potrebno podizati imidž i vidljivost Europe kao cjeline s nizom destinacija kulturnog turizma (Europska komisija, 2010).

Na nacionalnoj razini projekt je usklađen sa Sporazumom o partnerstvu između RH i Europske unije za korištenje ESI fondova u razdoblju 2014. – 2020. i sa Operativnim programom Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. Specifični ciljevi projekta koji se odnose na povećanje broja posjetitelja, produženje turističke sezone i otvaranje novih radnih mjesta direktno doprinose ostvarenju specifičnog cilja Operativnog programa Konkurentnost i kohezija – „povećanje zapošljavanja i turističkih izdataka kroz unaprjeđenje kulturne baštine“ (Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., 2018, 114).

Na županijskoj razini projekt je u skladu sa Istarskom kulturnom strategijom za razdoblje od 2014. – 2020. godine²⁰ kojom je definirano pet glavnih ciljeva. Opći i specifični ciljevi projekta Arheološki park Vižula doprinose ostvarenju trećeg, četvrtog i petog cilja Istarske kulturne strategije:

- „Izgradnja nove kulturne infrastrukture namijenjene umjetničkoj produkciji, edukaciji, prezentaciji i čuvanju građe

²⁰ Službene novine br. 14/2014

- Učinkovitije upravljanje kulturnom infrastrukturom, ustanovama, uslugama i projektima
- Povećanje interesa javnosti za kulturnu baštinu i suvremenu umjetničku produkciju te produbljenje njihovog razumijevanja“ (Mišković, 2014, 5).

„Obnova kulturne baštine na prostoru Istre i dalje je jedna od ključnih aktivnosti koje će se provoditi u suradnji s vlasnicima kulturne baštine i Ministarstvom kulture. Obnovljena i uređena kulturna baština pridonosi ukupnom razvitku Istre“ (Mišković, 2014, 35). Prethodno navedeni citat opisuje treći cilj Istarske kulturne strategije te sukladno njemu projekt Arheološki park Vižula temeljen je na obnovi kulturne baštine i ostvarenjem ciljeva pridonosi ukupnom razvoju Istre.

Također, na županijskoj razini, projekt je u skladu sa Master planom turizma Istarske županije 2015. – 2025. i doprinosi ostvarenju ciljeva razvoja turizma – ostvarenje ukupnog godišnjeg prihoda od turizma u 2025. između 2,5 i 3 milijarde eura i ciljevima mjere operativne strategije – razvoj turističkih proizvoda na kulturnoj baštini (Master plan turizma Istarske županije 2015. – 2025., 2015). Jedan od specifičnih ciljeva projekta je povećanje broja posjetitelja na obnovljenoj kulturnoj baštini što će rezultirati povećanjem ukupnog prihoda od turizma u destinaciji i u Istarskoj županiji.

Na lokalnoj razini projekt je u skladu sa Strateškim planom razvoja Općine Medulin 2007. – 2013.²¹ jer doprinosi ostvarenju cilja strateškog plana – „razvoj poduzetničkih potencijala uz zaštitu okoliša“ koji se ostvaruje kroz prioritet – „pozitivna korelacija poljoprivrede, turizma, obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva“ i mjeru – „uskladiti turističke potencijale s postojećim resursima uz razvoj turističkog proizvoda, marketinga i podizanja kvalitete“ (Strateški plan razvoja Općine Medulin 2007. – 2013., 2008, 75, 92, 93). Kroz ostvarenje tri specifična cilja projekta doprinosi se ostvarenju specifičnih ciljeva prioriteta:

- „Planskim pristupom i kooperativnim djelovanjem osiguran plasman proizvoda i usluga
- Podignuta kvaliteta življenja na području OM

²¹ Produžen do 2017. godine, Službene novine Općine Medulin br. 8/2015

- Povećana zaposlenost na području Općine“ (Strateški plan razvoja Općine Medulin 2007.-2013., 2008, 92).

Projekt je u skladu i sa Master planom razvoja održivog turizma Općine Medulin 2013. – 2018. jer kroz opći cilj i specifične ciljeve doprinosi ostvarenju strateških ciljeva Master plana – osnaživanje ekonomskog doprinosa turizma lokalnoj zajednici i razvoj novih proizvoda koji su razrađeni po prioritetima, mjerama i projektima.

Unutar strateškog cilja – osnaživanje ekonomskog doprinosa turizma lokalnoj zajednici, projekt doprinosi ostvarenju prioriteta i mjera:

- Prioritet privlačenje gostiju viših platežnih moći ostvaruje se kroz mjeru jačanje ponude odnosno kroz ostvarenje projekta osnažuje se turistička kulturna ponuda i privlače posjetitelji koji su uglavnom veće platežne moći
- Prioritet produženje sezone ostvaruje se kroz mjeru razvoj novih proizvoda a projektom je definiran specifični cilj kojim se ostvaruje produženje sezone
- Prioritet poticanje poduzetništva u turizmu ostvaruje se kroz mjeru podupiranje poduzetničkih inicijativa koje su u skladu s Master planom te se kroz ostvarenje specifičnog cilja projekta potiče otvaranje novih radnih mjesta što uključuje poticanje zapošljavanja, odnosno samozapošljavanja

Unutar strateškog cilja – razvoj novih proizvoda, projekt je u skladu s prioritetom intenzivnija održiva valorizacija turističkih atrakcija koji se ostvaruje kroz mjeru realizacija projekta Vižula kroz prijavu projekta EU (Master plan razvoja održivog turizma Općine Medulin 2013. – 2018., 2013).

7. PRIMJER VALORIZIRANE KULTURNE BAŠTINE

7.1. Povijest medulinskih mlinova-vjetrenjača

Braća Ivan i Andrea Pošić nakon povratka iz Amerike 1872. godine, započeli su gradnju dviju vjetrenjača tzv. mlinova na vjetar u Medulinu novcem koji su stekli od pomorske trgovine. Jedra na vjetrenjačama su se stalno vrtjela i bila su napravljena kao jedra na brodu. Vjetrenjače su imale osam jedara koja su se smanjivala i povećavala ovisno o jačini vjetra. Jedna vjetrenjača je bila sagrađena na samoj obali, dok se druga nalazila jugoistočno od prve, oko 50-ak metara od obale. Počevši s radovima u mlinovima-vjetrenjačama, osim mještana iz Medulina, ljudi iz raznih okolnih sela nosili su žito na mljevenje. Često su dugo čekali da zapuše vjetar i pokrene jedra kako bi se samljele žitarice. Tako je Andrea Pošić 1886. godine uveo u svoj mlin parni stroj koji je bio stalno u pogonu bez obzira na vjetar. Dolaskom Paula Kupelwiesera u Medulin 1906. godine, vjetrenjače su stale a njihova jedra otpala. Paul Kupelwieser želio je izgraditi trgovačku luku u Medulinskom zaljevu te je kupio vjetrenjače i zemljište na tom području. Međutim, kako je propala Austrija tako je propao i Kupelwieser čije je zemljište u Medulinu vraćeno Općini i pojedincima koji su mu ga prodali (Bader, 2016).

Slika 3. Izgled nekadašnjih mlinova-vjetrenjača

Izvor: Andrej Bader

7.2. Realizacija projekta Malin na vitar

Idejni pokretač obnove Manuela Hrvatina iz Društva kulturno-umjetničkog stvaralaštva Mendula, krenula je oživjeti priču o mlinovima na vjetar i tako je započelo ostvarenje projekta obnove kojem je trebalo osam godina do realizacije ideje.

U cijeli projekt uloženo je ukupno 2,4 milijuna kuna, od kojih je na lokaciji oko Malina izdvojeno 1,46 milijuna, a na rekonstrukciju samog Malina 972 950 kuna. Investitor je Općina Medulin, dok je Ministarstvo turizma zaslužno za najveći dio rekonstrukcije Malina u iznosu od 800 000 kuna. Građevinskim radovima uredile su se unutarnje i vanjske plohe nosivih zidova, sanacija unutarnjih konstruktivnih elemenata te izrada nove drvene krovne konstrukcije sa limenim pokrovom. Postavom krovne konstrukcije na kružnu tračnicu omogućeno je okretanje krovne konstrukcije sa pogonskim sklopom i jedrima. Jedra se vrte na vjetreni pogon, a prema potrebi osiguran je i elektromotorni pogon. Dakle, rekonstruirala se vjetrenjača kroz građevinske i strojarske radove koji su obuhvaćali krovnu konstrukciju i pogonski sklop da bi se jedra mogla vrtjeti (Ana Žufić, razgovor, 2020).

U srpnju 2016. godine „Malin na vitar“ obnovljen je i otvoren za posjetitelje. Zbog dobre lokacije, u malinu i oko njega održavaju se mnoga kulturno-zabavna događanja (doček Nove godine u podne, medulinske maškare, koncerti raznih izvođača u sklopu organizacije Adria summer fest, Malin fest, Istra Inspirit, razni sajmovi) te je tako postao mjesto okupljanja Medulinaca i njihovih gostiju. Velika je simbolika u Malinu, te prema riječima načelnika općine „ona nam govori da ako svi zajedno okrenemo jedra uz povoljan vitar, samo nam je horizont granica“ (Žufić, 2016, 2). Malin je povezao sve generacije općine, od djece iz Dječjeg vrtića Medulin koji su izradili crteže, slikovnice, priče na temu vjetrenjače, pa do starijih mještana koji su cijeloj priči medulinskog Malina dali vizualni identitet i turističku promociju (Žufić, 2016). Postoje i daljnji planovi poput izrade parka vjetrenjača sa raznim sadržajima, do prodaje autentičnih suvenira i kulinarskih specijaliteta.

Slika 4. Malin na vitar 2020. godina

Izvor: Autorska slika

8. PRIMJER KULTURNE BAŠTINE U PROCESU VALORIZACIJE – ARHEOLOŠKI PARK VIŽULA

Turističko središte Medulin može se ponositi što ima bogatu antičku povijest. U Medulinu, na poluotoku Vižula koji se rasprostire na 25 hektara, obalne linije 1934 metara, nalaze se ostavštine rimskog arheološkog lokaliteta te carskog rezidencijskog ljetnikovca. U srednjem vijeku i u doba venecijanske uprave smatra se da je Vižula bila odvojeni otok povezan kanalom s kopnom, tada se nazivala „Isola di Vescovo“²² – biskupov otok.

8.1. Poluotok Vižula

Na Vižuli nalaze se građevinski ostaci carskog i kasnoantičkog maritimnog kompleksa građevina, a pod morem peristilne dijelove šetnice, skladišta za domaće žito i ulje,... Ostaci raznih vrsta mramora, koji su se koristili pri uređenju i izgradnji ljetnikovca, te zlatni nakit tadašnjih stanovnika pokazuju nam na bogatstvo duha i imanja (Girardi Jurkić, 2012).

Poluotok Vižula kao registrirano kulturno dobro²³ čini „više arhitektonskih cjelina na kopnu i pod morem koje se oznakama preklapaju kao Objekt A, B, C, D, E, F, G, H te kopnenog lokaliteta Neolitičkog naselja te Antičkog kamenoloma“ (Orbanić, 2016, 6). U daljnjem tekstu, nalaze se kratki opisi pojedinih objekata.

8.1.1. Podmorska arheološka istraživanja

- a) Objekt A pruža se uz zapadnu obalu poluotoka te na kopnenom dijelu (koji je povremen radi plime i oseke) zabilježeno je 17 prostorija. Objekt podsjeća na rimske terme te osim ostataka arhitekture pronađeni su i ostaci podnog mozaika te ostaci novca iz vremena Konstantinove dinastije. Temeljem analize (istraživanje iz 2011.g.) objekt datira od 1./2. do 4.st. (Miholjek, 2012).
- b) Objekt B smješten je južno od objekta A te se proteže u dužinu više od 100 m.

²² Anton Gnirs je početkom 20. stoljeća nazvao Vižulu „Isola di Vescovo“, te prvi put naveo podatke o postojanju ruševina rimske vile (Girardi Jurkić, 2017)

²³ Na temelju članka 86. i 113. Zakona o prostornom uređenju

- c) Objekt C čini mol koji je sagrađen na način da su se blokovi slagali na stijenu, neposredno na morsko dno. Objekt C povezan je sa obližnjim kamenolomom te datira u kasnije vrijeme zbog načina gradnja i odsustva antičkog materijala.
- d) Objekt D smješten je na jugozapadnom dijelu Vižule. U dijelu objekta koji je pod morem nalaze se zidovi od tri prostorije koji se vide na površiniorskog dna (Orbanić, 2016). Vidljivi arhitektonski ostaci objekta D predstavljaju temelje zida s obzirom na pronađenu hidrauličnu žbuku zbog koje se pretpostavlja da se u objektu D nalazila podnica bazena.
- e) Objekt E se smjestio na južnom dijelu poluotoka i označava mjesto gdje se nalazi luka i pristanište vile. Pronađeni su ostaci niza „zidova u moru koji su u vrijeme antike bili na kopnu“ no s obzirom na to kako se razina mora diže, dio zidova danas predstavlja dio potonule arhitekture antičke vile. Prema tlocrtu građevine može se vidjeti da je objekt imao prostorije koje sličeprostorijama za terme. Također, na obali objekta vide se kanali koji su uklesani u živoj stijeni (Orbanić, 2016). Buduća istraživanja dati će nam odgovore o namjeni ovog objekta.
- f) Objekt F je mol dužine 35 m te predstavlja „glavni i najvažniji dio operativne obale u kasnoj antici“ (Orbanić, 2016, 17). U objektu pronađene su amfore koje datiraju iz 1. i 2. st. Za gradnju mola korišteni su i elementi stupova za koje se smatra da pripadaju nekom od hramova koji su građeni uz vilu.
- g) U objektu G nalaze se ostaci zidova na kopnu i na obali, a istraživanje u moru još nije provedeno.
- h) Sa sjeverne strane poluotoka Vižula nalazi se objekt H, odnosno cesta dugačka „više od 118 m i široka oko 3,5 m“ (Orbanić, 2016, 20). Pretpostavlja se da je vodovod bio ugrađen na cesti te je tako dovodio vodu na poluotok (budući da nema izvora pitke vode na Vižuli), no nisu nađeni dokazi o postojanju cijevi ili samog vodovoda. Također, postoji teorija da se nekada na tom mjestu nalazio akvadukt.

8.1.2. Kopnena arheološka istraživanja

- a) Na sjeverozapadnoj strani poluotoka smješten je objekt A kojeg čine niz prostorija i zidova. Uz pronađene mozaike smatra se da se u ovom objektu nalazi jedan dio termalnog kompleksa.

b) Objekt B kojeg čini maritimna vila smješten je južno od objekta A. Radi se o maritimnom rezidencijskom kompleksu sklopa građevina projektirane stepeničasto prema uzvisini poluotoka sukladno s rimskim pravilima gradnje. Već u to doba Rimljani su brinuli o okoliša te gradili u skladu s prirodnim okruženjem. Ova činjenica je vrlo zanimljiva i danas, budući da je devastacija prirode i prostora prisutna u gotovo svim dijelovima svijeta.

Tijekom iskopavanja (1995. - do danas) utvrđena su četiri glavna razdoblja gradnje i rekonstrukcije s međufazama iz razdoblja rimskih careva Augusta (63.pr.Kr. – 14.g.posl.Kr.), Hadrijana (76. – 138.g.), Konstantina Velikog (280. – 337.g.) i bizantskog cara Justinijana (527. – 565.g.). Ostaci arhitekture, oslikane freske, podni mozaici te rijetke i skupe vrste mramora govore nam o tome kako su vlasnici vile imali luksuzan život (Orbanić, 2016).

c) U objektu C utvrđeno je da postoje sustavi zidova, bazeni koji imaju mozaičke podove, prostorija s freskama i mramornim oplatama (Orbanić, 2016).

d) Objekt D obiluje ostacima hidraulične žbuke, podnica i keramičkih cijevi za vodu. Smatra se da je u objektu bio smješten kompleks vodosprema uz bazene s cijevima i kanalima za prenošenje vode (Orbanić, 2016).

e) Objekt E nalazi se na južnom dijelu Vižule u kojem su kopneni ostaci zidova vezani sa ostacima zidova pod morem. Prema tome, to može označavati luku ili pristanište vile. Riva objekta E se spaja s rivom objekta F (Orbanić, 2016).

f) Objekt F predstavlja jedinstven građevinski kompleks s objektom E. Pronađeni su ostaci „arheološke građe, građevinske opeke, kućanskog posuđa i metala kao i arhitektonskih dekorativnih i građevinskih elemenata“ (Orbanić, 2016, 43).

g) Objekt G čine ostaci zidova na kopnu i obali.

h) Objekt H čini cesta koja vodi od Burla do poluotoka. Odnosno, to su ostaci arhitekture koji čine nekakav spoj kopnenog i podvodnog objekta (akvadukt ili cesta). Na mogućem izlazu objekta iz mora nalazi se ručno zaglađena matična stijena (Orbanić, 2016).

8.1.3. Antički kamenolom na Vižuli

U jugozapadnom dijelu poluotoka uz objekt C smješten je antički kamenolom. Danas neaktivan kamenolom pripada brojnim kavama južnog dijela Istre. Kamenolom obilježava jedan od najstarijih materijala antičkog doba „istarski mekani kamen“²⁴ koji je stoljećima služio za gradnju antičkih građevina. Također, pretpostavlja se da se kamen prenosio brodovima u okolicu kako bi se gradili ostali građevinski kompleksi (Orbanić, 2016).

8.1.4. Neolitičko naselje

Neolitičko naselje, smješteno na sjeverozapadnom dijelu poluotoka, datira u doba starijeg neolitika te ga čine kolibe od šiblja, oblijepljene zemljom i blatom. Prilikom pošumljavanja Vižule 60.-tih godina prošlog stoljeća pronađeni su ostaci keramike, podova i ognjišta (Orbanić, 2016).

8.2. Projekt „Arheološki park Vižula“

Pristupanje Hrvatske EU omogućilo je valorizaciju kulturne baštine kroz različite europske projekte i programe. Preduvjeti za sudjelovanje u projektu su ljudski potencijali, financijski kapacitet, iskustvo. Obilježja koja svaki projekt mora imati su: proračun, ciljevi, dionici, korisnici, rezultati, aktivnosti, elementi, trajanje, dodana vrijednost, inovativnost. Projekt ima određenu strukturu, ograničenja, definiran početak i kraj, okruženje i dionike, te se njime postižu ciljevi. Svrha projekta je zadovoljenje potreba ciljanih skupina, izmjena uvjeta djelovanja i rada društva, porast tehnoloških standarda u društvu, rješavanje problema pojedinca, organizacija ili zajednice (Maletić et al, 2016).

„Projekt „Arheološki park Vižula“ odnosi se na integrirano ulaganje u uređenje poluotoka Vižule kao arheološkog parka za posjetitelje te u razvoj turističkih sadržaja, infrastrukture i sustava održivog upravljanja i promocije temeljenih na kulturnoj baštini“.²⁵

²⁴ Istarski mekani kamen – „masivni mekani kredni vapnenci južne Istre“, odnosno vapnenci kamenoloma Vižule koji pripadaju najstarijim materijalima koji su upotrebljavani kao građevni kamen u antičko doba (Orbanić, 2016, 47)

²⁵ <http://medulin.hr/arheoloski-park-vizula/>

Arheološki park Vižula trenutno nije turistički valoriziran, a arheološka nalazišta nisu adekvatno zaštićena od prirodne i ljudske devastacije. Iako se lokacija održava da bude pristupačna javnosti ipak nedostaje dobro isplanirana infrastruktura koja bi omogućila lakši i ugodniji dolazak na Vižulu. Problem je u tome što se poluotok ne koristi ni od lokalnog stanovništva a niti od turista. Lokalno stanovništvo trenutno nema koristi od ovog kulturnog dobra iako ima ogroman potencijal za turističku valorizaciju i pokretanje gospodarskog razvoja.

8.2.1. Projektni partneri

Projektni partneri koji sudjeluju na projektu uz Općinu Medulin su: Turistička zajednica Općine Medulin (TZO Medulin), Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Javna ustanova Kamenjak, Hrvatski restauratorski zavod, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

- TZO Medulin²⁶ ima 22 godine iskustva u promociji destinacije i razvoju turističkih projekata te je stoga neophodan partner za provedbu komponente promocija.

Glavni cilj TZO Medulin je poboljšanje postojećih turističkih proizvoda, iniciranje razvoja novih turističkih proizvoda destinacije i poticanje razmišljanja o važnosti turizma u društvenom i gospodarskom smislu, o važnosti kulturne i prirodne baštine i o važnosti očuvanja okoliša.

- Sveučilište Jurja Dobrile u Puli²⁷ u čijem sastavu djeluje Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ relevantan je partner za aktivnosti edukacije o poslovnom upravljanju i edukacije turističkih vodiča budući da raspolaže kadrovima, doktorima ekonomske znanosti koji su u mogućnosti te aktivnosti realizirati.
- Javna ustanova Kamenjak²⁸ zadužena je za provedbu uređenja izložbe na otvorenom, odnosno prezentacije antičkog bilja jer svakodnevno obavlja poslove vezane za interpretaciju i prezentaciju prirode i kulturne baštine zaštićenih dijelova prirode. Javna ustanova Kamenjak upravlja zaštićenim dijelovima prirode te u sklopu svojih zadataka vezanih za očuvanje, održavanje i promicanje zaštićenih dijelova prirode ima iskustva s uređenjem turističke infrastrukture, posebice pješačkih staza sa elementima krajobrazne arhitekture.

²⁶ Više informacija o TZO Medulin na: <http://www.tzomedulin.org/>

²⁷ Više informacija o Sveučilištu na: <https://www.unipu.hr/>

²⁸ Više informacija o Javnoj ustanovi Kamenjak na: <https://kamenjak.hr/hr>

- Hrvatski restauratorski zavod²⁹ izabran je kao partner za provedbu aktivnosti podvodnih arheoloških istraživanja, podvodnog fotografiranja i izradu podvodne dokumentacije budući da ima zakonske i stručne osnove za istraživanje, dokumentiranje, restauriranje i zaštitu predmeta kulturne baštine.
- Institut društvenih znanosti Ivo Pilar³⁰ zadužen je za provedbu kopnenih arheoloških radova, odnosno za ručne iskope, koordinaciju arheoloških i konzervatorskih radova, restauraciju pokretne arheološke građe, sondiranje i pregled terena, izradu arheološke dokumentacije. Institut je znanstveno istraživačka institucija u području društvenih i humanističkih znanosti kojemu su glavne djelatnosti znanstvena istraživanja, znanstveno nakladništvo, međunarodna zamjena znanstvenih informacija, javno predstavljanje znanstvenih postignuća,... U sklopu Instituta djeluje Centar za arheološka istraživanja „Međunarodni istraživački centar za arheologiju Brijuni – Medulin (CIP PILAR)“.

8.2.2. Opći i specifični ciljevi projekta

Projekt ima za opći cilj pripremu i provedbu integriranih razvojnih programa koji se temelje na obnovi i valorizaciji kulturne baštine, odnosno arheoloških nalazišta na poluotoku Vižuli, koji će doprinijeti tome da OM postane poznato odredište kulturnog turizma. Obnovom i valorizacijom navedenog kulturnog dobra, dosadašnje istraživanje arheološkog nalazišta biti će adekvatno zaštićeno, obnovljeno i prezentirano turistima ali i lokalnom stanovništvu. Također, ulaganjem u 3D vizualizaciju pružati će se posjetiteljima nezaboravan doživljaj. Općim ciljem kroz obnovu kulturne baštine utjecati će da OM postane atraktivna destinacija za posjetitelje u pred i pod sezoni čime će se otvoriti brojne mogućnosti za otvaranje novih gospodarskih subjekata u turističkim i drugim djelatnostima, odnosno otvaranje novih radnih mjesta malih i srednjih poslovnih subjekata. Povećanje broja posjetitelja znači i povećanje potrošnje u turističkim i drugim djelatnostima što rezultira neposredno povećanjem prihoda općine i županije. Kroz otvaranje novih gospodarskih subjekata, novih radnih mjesta, produženjem sezone i povećanjem posjećenosti destinacije i potrošnje generirat će se održiv društveno gospodarski rast i razvoj OM i Istarske županije temeljen na obnovi kulturne baštine.

²⁹ Više informacija o Hrvatskom restauratorskom zavodu na: <http://www.h-r-z.hr/index.php>

³⁰ Više informacija o Institutu na: <https://www.pilar.hr/>

Osim općeg cilja, projekt ima i specifične ciljeve kao što su:

1. „Obnovom, prezentacijom i promocijom adekvatno valorizirati arheološko nalazište i time povećati broj posjetitelja kulturnoj baštini
2. Atraktivnim kulturno turističkim i edukativnim sadržajima temeljenih na temi, odnosno povijesnoj priči arheološkog nalazišta povećati broj posjetitelja i produžiti turističku sezonu
3. Razvojem sustava upravljanja Arheološkim parkom Vižula te ulaganjem u infrastrukturu i popratne sadržaje parka potaknuti otvaranje novih radnih mjesta i malih i srednjih poduzetnika te time ostvariti koristi za cijelu zajednicu“³¹

8.2.3. Svrha i opravdanost projekta

Glavni problem turističkog, gospodarskog i civilnog sektora OM je izrazita sezonalost turizma i nedostatak atraktivnih sadržaja koji bi povećali dolaske turista van sezone. Uključivanje poluotoka Vižule u turističku ponudu destinacije svodile su se na brošuru „Vižula – svijet antike“ i antičku predstavu Crispo.

Arheološko nalazište Vižula nije valorizirano i podložno je devastaciji, te je stoga vrijedno ulagati europska sredstva u ovaj projekt koji bi ujedinio revitalizaciju, zaštitu i inovativnu interpretaciju kulturne baštine. Također, ulaganje u nove tehnologije i popratne sadržaje potaknuo bi se dolazak posjetitelja izvan sezone te tako omogućio rast gospodarskih aktivnosti, otvaranje novih radnih mjesta i novih poduzeća. Projekt će pridonijeti rješavanju problema sezonalnosti turizma na način da će se uložnim sredstvima obnoviti, zaštititi i atraktivnim sadržajima obogatiti trenutno nezaštićena kulturna dobra. Sukladno tome, rezultat će biti povećanje posjetitelja tijekom turističke sezone ali i izvan.

Ciljna skupina projekta su turističke agencije, OM i TZO Medulin, turistički subjekti koji pružaju uslugu smještaja, turistički vodiči i udruge u kulturi. Krajnji korisnici projekta su turisti, nezaposleni, stanovništvo općine i županije, mali i srednji poduzetnici, ugostitelji, studenti i proizvođači i prodavači suvenirna.

³¹ <http://medulin.hr/arheoloski-park-vizula/>

8.2.4. Kategorije ulaganja i grupe aktivnosti

Projektom se ulaže u grupe aktivnosti koje čine razvojno integrirani program. Sve aktivnosti unutar projekta trebaju pripadati nekoj od kategorija ulaganja.

Grupe aktivnosti:

1. Očuvanje i revitalizacija kopnenih arheoloških nalazišta
2. Zaštita, revitalizacija i interpretacija podvodnih arheoloških nalazišta
3. Postavljanje info punkta
4. Postavljanje edukacijske opreme
5. Edukacija djelatnika za održivo upravljanje i prezentaciju kulturne baštine
6. Uređenje izložbe na otvorenom – Antički vrt
7. Uređenje dječjih igrališta u Arheološkom parku Vižula
8. Uređenje i opremanje šetnice
9. Postavljanje i opremanje objekta jednostavnih usluga
10. Poboljšanje pristupačnosti sadržaja Arheološkog parka
11. Promidžba i vidljivost
12. Upravljanje projektom i administracija

Kategorije ulaganja:

1. Kulturna baština
2. Znanost i edukacija
3. Slobodno vrijeme i rekreacija
4. Smještaj i hrana (ugostiteljstvo)
5. Pristupačnost
6. Maloprodaja i zanati
7. Promocija i vidljivost

- Kategorija ulaganja kulturna baština uključuje aktivnosti: upravljanje i administracija projekta, očuvanje i revitalizacija kopnenih i podvodnih arheoloških nalazišta.

Aktivnost upravljanje i administracija projekta odnosi se na upravljanje projektom temeljenim na obnovi kulturne baštine Arheološki park Vižula te na potrebnu administraciju tog projekta. Aktivnost uključuje sve administratorske, financijske, računovodstvene, evaluacijske, kontrole i druge poslove koji doprinose ostvarenju ostalih aktivnosti i njihovoj

realizaciji. Također, uključuje i brojač – pokazatelj broja posjetitelja i točnost i vjerodostojnost projekta. Ova aktivnost ne ostvaruje direktno povećanje vrijednosti baštine, ali je pretpostavka za vođenje izvedbenog, financijskog, izvještajnog i kontrolnog dijela projekta.

Aktivnost očuvanje i revitalizacija kopnenih i podvodnih arheoloških nalazišta odnosi se na ulaganje u konzervatorske i arheološke radove na poluotoku Vižula koji su neophodni da se do sad istražena područja na lokalitetu konzerviraju i zaštite. Većinu poluotoka čini neuređena i zapuštena šuma, ne postoje uređeni putovi, klupe te bilo kakvi dodatni sadržaji. Stanje poluotoka je neodrživo, a arheološka nalazišta zbog prirodnih devastacija (atmosferski utjecaji, djelovanje mora i vjetra) podložna su nestajanju. Sadašnja povijesna vrijednost arheološke baštine na Vižuli je neprocjenjiva i nalazište je bogato arhitektonskim ostacima sa freskama, mozaicima i podnih oblogama, no s druge strane zaštita i valorizacija te baštine je niska. Ova aktivnost ostvaruje povećanje vrijednosti baštine na način vraćanja prvobitnog sjaja kroz zaštitu i obnovu mozaika i podnih obloga. Također, kroz restauraciju pokretne arheološke građe dobiti će se vrijedna zbirka antičkih predmeta koja će se moći izložiti kroz vrijeme na raznim događanjima te tako promovirati samo nalazište i mjesto. Ovom aktivnošću omogućuje se da sva istraživanja, iskopi i dugogodišnji rad arheologa budu prikazani posjetiteljima i javnosti na adekvatan način. Arheološka baština poluotoka koja do sad nije bila poznata posjetiteljima postati će nova turistička atrakcija u mjestu.

- Kategorija ulaganja znanost i edukacija obuhvaća aktivnosti: postavljanje info punkta, postavljanje edukacijske opreme, edukaciju djelatnika o upravljanju i prezentaciji kulturne baštine te uređenje izložbe na otvorenom.

Aktivnost postavljanje info punkta povezana je sa razvijanjem odnosno unapređenjem znanja o vrijednosti Arheološkog parka Vižule. Na ulazu u Arheološki park planirano je postavljanje info punkta na kojem će se prodavati suveniri ali i ulaznice za događaje koji će se organizirati na Vižuli, služiti će i za iznajmljivanje 3D naočala i distribuciju prezentacijskog i edukacijskog materijala i promidžbenih artikala (prospekti, katalozi, mapa Vižule). Info punkt bi se postavio na ulaz Arheološkog parka te bi predstavljao prvu točku susreta posjetitelja s parkom. Na taj način posjetitelje bi se educiralo o sadržajima koje mogu vidjeti i doživjeti na Vižuli.

Maloprodajni i obrtnički sektor na lokaciji Vižule nije razvijen, ali je razvijen na lokaciji same destinacije. Prodaja suvenira se uglavnom temelji na uvozu, a manje na proizvodnji tradicionalnih suvenira ili suvenira vezanih za kulturnu baštinu destinacije. Arheološki lokalitet Vižula nudi mnoštvo ideja za izradu replika nakita antičkog doba, te je ujedno i nalazište brojne pokretne arheološke građe koja može biti temelj za razvoj proizvodnje i maloprodaje suvenira.

Ova aktivnost doprinosi povećanju posjećenosti, jer će info punkt biti promicatelj vrijednosti Arheološkog parka, te nuditi dodatni sadržaj u vidu prodaje suvenira i najma naočala za 3D vizualizaciju Vižule i slušalica za audio tour guide. Isto tako, na info punktu će se dobiti brošure i karte Vižule, prodavati će se ulaznice za organizirana grupna vođenja po lokalitetu i ulaznice prilikom raznih kulturno-umjetničkih i glazbenih događanja. Info punkt predstavlja jednu komponentu koja će integrirano sa ostalim sadržajima na Vižuli doprinijeti povećanju broja posjetitelja Vižuli i samoj destinaciji.

Aktivnost postavljanja edukacijske opreme odnosi se na ulaganje u postavljanje edukacijske opreme na poluotoku kojima bi se kroz razne oblike inovativno-edukativnih sadržaja prezentirala arheološka baština Vižule na kopnu ali i pod morem. Postavljanjem edukativne opreme na Vižuli omogućila bi se interakcija turizma i kulture jer bi kulturna baština kroz edukacijsku opremu dobila izrazito turističko značenje i znatno povećala sadašnju posjećenost. Također, vrijednost arheoloških ostataka prikazanih na kvalitetan i zanimljiv način, učinili bi destinaciju puno atraktivnijom.

Prostor poluotoka odličan je za edukaciju predškolske i školske djece, studenata kao i onih treće životne dobi koji su zainteresirani da kroz organizirane ture i radionice prošire svoje znanje i vještine koje su predviđene i u Hrvatskom školskom kurikulumu. U sklopu ove aktivnosti izradila bi se 3D vizualizacija antičke stvarnosti koja bi bila prikazana kroz 15-20 virtualnih slika i 3D animaciju, postavili bi se info panoji o arheološkim nalazištima, taktilne tabele i taktilna maketa, objekt arheološke škole i montažna pozornica sa opremom. Također, snimio bi se i edukacijski film tijekom radova na Vižuli.

Ovom aktivnošću povećao bi se broj posjetitelja u arheološkom parku jer bi kroz ulaganje u edukativnu opremu zadovoljio zahtjeve različitih dobnih skupina, kao i zahtjeve osoba s invaliditetom i smanjene vidljivosti. Postavljanjem edukativne opreme stvoriti će se

osnova za produženje turističke sezone jer će pridonijeti da Arheološki park postane važan kulturno turistički proizvod koji treba biti posjećen. Montažna pozornica kao turistički sadržaj doprinijeti će da se na Vižuli počnu održavati različita glazbena i scenska događanja. Arheološka škola zamišljena je kao školska aktivnost odnosno ekskurzija gdje će se polaznici upoznati s Arheološkim parkom, njegovom prirodom i arheološkim nalazima. Edukativni sadržaji kao što su informativne tabele, taktilne tabele i maketa nadopuniti će arheološka nalazišta na terenu i doprinijeti da se Arheološki park Vižula razvije u poželjnu destinaciju za škole u prirodi, kao i za studentsku praksu studenata povijesti, arheologije, pejzažne arhitekture i slično.

Aktivnost edukacija djelatnika o upravljanju i prezentaciji kulturne baštine odnosi se na edukaciju o održivom upravljanju i prezentaciji kulturne baštine za ciljne skupine projekta, djelatnike OM, Turističke zajednice OM i djelatnike turističkih agencija. Održivo upravljanje kulturnom baštinom je specifično područje menadžmenta u kulturi koje iziskuje integrirana znanja iz više povezanih područja: zaštita kulturne baštine, valorizacija kulturnih vrijednosti, održivi turizam, upravljanje financijama turističkog proizvoda, upravljanje marketingom, menadžment ljudskih potencijala. Edukacija bi se odvijala kroz slijed predavanja na kojoj bi sudionici naučili o upravljanju i prezentiranju kulturne baštine i o funkciji menadžmenta u turizmu. Turističke agencije educirale bi se o tome kako najbolje promovirati kulturnu baštinu te koji sadržaji i programi bi bili najkvalitetniji za privlačenje posjetitelja.

Ulaganjem u edukaciju o održivom upravljanju i prezentaciju Arheološkog parka doprinijeti će se znatnom povećanju posjećenosti kulturne baštine jer će se djelatnici jedinice lokalne samouprave i turističke agencije educirati kako na najbolji način privući posjetitelje, upravljati posjetiteljima i optimalno iskoristiti Arheološki park u svrhe rasta i razvoja održivog turizma i gospodarskog razvoja. Primjenom stečenog znanja pridonijeti će se boljoj vidljivosti i prepoznatljivosti baštine u javnosti, kao i povećanju turističkih posjeta Arheološkom parku i OM.

Aktivnost uređenje izložbe na otvorenom odnosi se na uređenje antičkog vrta kako bi se što autentičnije prikazao život Rimljana u doba antike. U antičkom vrtu predstavile bi se samo one biljke koje su Rimljani koristili, a to su maslina, vinova loza, lovor, neven, timjan, origano, oleandar, lavanda, ruža, ružmarin, smilje, stablo badema i stablo nara. Osim priča i

informacija o građevinama koji su nekad postojale na tom mjestu, Antički vrt bi pružao i sliku o tome kako su izgledali vrtovi Rimljana te na taj način bi se stvorila dodatna ponuda koja bi upotpunila priču o načinu života i načinu prehrane Rimljana.

- Kategorija ulaganja slobodno vrijeme i rekreacija obuhvaća aktivnosti: uređenje dječjih igrališta te uređenje i opremanje šetnice u Arheološkom parku.

Aktivnost uređenje dječjih igrališta odnosi se na dodatne sadržaje za posjetitelje koji bi pridonijeli da park bude zanimljiv svim generacijama, od djece pa do onih starijih. Tom aktivnošću park bi povećao svoju atraktivnost i upotpunio doživljaj posjetitelja. Iz tog razloga u Arheološkom parku postavila bi se dva dječja igrališta i jedno adrenalinsko igralište za stariju djecu. Dječja igrališta obuhvaćala bi tobogan, njihalicu na opruzi, dvostruku ljuljačku, vrtuljak, dok bi adrenalinsko igralište obuhvaćalo mrežnu konstrukciju odnosno dječju spravu za penjanje. Ova aktivnost doprinosi obogaćivanju sadržaja kulturnog dobra te zbog dječjih igrališta pridonijeti će na atraktivnosti parka za obitelji s malom djecom. Cilj je da se već najmlađe naraštaje zainteresira za nova saznanja o povijesti i prirodi koja ih okružuje.

Ovim ulaganjem Arheološki park Vižula prikazuje se kao mjesto koje ima sadržaje za obitelji s djecom što će svakako povećati posjećenost parka od strane ovih ciljanih korisnika.

Aktivnost uređenje i opremanje šetnice odnosi se na infrastrukturno ulaganje u uređenje staze kroz poluotok Vižulu i opremanje staze urbanom opremom (klupe, koševi za otpatke, stalci za bicikle, ulazna rampa). Uz stazu urediti će se operativna površina za potrebe arheoloških istraživanja i druge različite svrhe (vatrogasci, oprema glumaca), postaviti će se rasvjeta i video nadzor te odmorišta za posjetitelje na kojima će se nalaziti montažni objekti i igrališta za djecu. Tehnologija izrade staze, odmorišta i operativne površine zadovoljava eko standarde s obzirom na korištenje materijala i veziva organskog porijekla. Uređena i opremljena šetnica sa raznim sadržajima imala bi višestruku funkciju: edukativnu (upoznavanje arheološkog lokaliteta, organizirani dolasci posjetitelja, škole), funkciju šetnice za domaće stanovništvo i turiste, omogućila bi lakši pristup za interventna i radna vozila, za komunalna vozila koja bi održavala čistoću, i za potrebe arheoloških istraživanja, privremenog odlaganja ostale opreme i materijala raznih korisnika parka.

Uređenjem šetnice stvoriti će se osnova za adekvatan pristup svim sadržajima parka i utjecati će na porast dolazaka posjetitelja tokom cijele godine. Također, uređenjem staze urbanom opremom zadovoljili bi se zahtjevi različitih dobnih skupina, osoba sa invaliditetom i smanjenom pokretljivosti.

- Kategorija ulaganja smještaj i hrana obuhvaća aktivnost postavljanje objekta jednostavnih usluga.

Navedena aktivnost odnosi se na postavljanje dva identična prefabricirana kontejnera kompletno opremljena. Objekti bi bili smješteni na dvije suprotne strane poluotoka te bi dali pogled na marinu, medulinski zaljev i arheološka nalazišta u moru koja se mogu vidjeti za vrijeme oseke. S obzirom da je smještaj objekata na atraktivnoj lokaciji blizu mora, predstavljati će idealna mjesta za okrjepu, kao i mjesta koja će prilikom različitih glazbenih i scenskih događanja na novoj pozornici Vižule u kamenolomu služiti kao mjesto odmora, druženja i zabave za posjetitelje.

Aktivnost pridonosi ciljevima projekta jer se osigurava direktno otvaranje novih radnih mjesta i razvoj ugostiteljskih usluga na samoj lokaciji. Ova aktivnost povećati će posjećenost jer će privući određene ciljane grupe posjetitelja koji će posjetiti Arheološki park Vižulu radi ugostiteljskih objekata, a tek sekundarno radi kulturnih sadržaja.

- Kategorija ulaganja pristupačnost obuhvaća aktivnost poboljšanje pristupačnosti sadržajima Arheološkog parka.

Poluotok je zaštićeno kulturno dobro bez vodovodne i kanalizacijske mreže, nije postavljena električna i komunikacijska mreža, nema sanitarnih čvorova te ne postoji nadzor nad cijelim područjem. Područje je izloženo devastaciji, krađama i onečišćenju. Budući da građevinski radovi na postavljanju klasične vodovodne, kanalizacijske, elektro i telekomunikacijske mreže nisu dozvoljeni na području zaštićenog kulturnog dobra, pristupačnost svim sadržajima arheološkog parka treba se osigurati postavljanjem eko i zakonski prihvatljive opreme koja će osigurati da se krađe, devastacija i onečišćenja ne dešavaju, odnosno svedu na minimum. Da bi se olakšala i poboljšala pristupačnost potrebno je ulaganje u solarne rasvjetne stupove kojima bi se cijeli poluotok osvijetlio. Nadalje na rasvjetna tijela postavile bi se kamere radi osiguranja imovine i nalazišta, te infracrveni

senzori pokreta. U centralnom dijelu poluotoka postavile bi se automatski samočišćeće sanitarije uz naplaćivanje upotrebe kovanicama. Nadalje postavilo bi se solarno stablo i solarne klupe kojima bi se omogućio pristup internetu i omogućilo napajanje i korištenje informacijske tehnologije unutar Arheološkog parka. Solarno stablo i solarne klupe daju notu suvremenosti, inovativnosti i atraktivnosti parku što će privući i mlađe posjetitelje.

Ova aktivnost omogućila bi da Arheološki park postane mjesto sa svim potrebnim sadržajima za posjetitelje koji omogućuju ugodan boravak u prostoru. Omogućuje osvjetljenje Vižule čime će se stvoriti uvjeti za pristup Vižuli u večernjim satima. Također, to je veoma važno da bi ugostiteljski objekti lakše radili u parku i za vrijeme kada će se održavati glazbeni i scenski događaji. Postavljanjem montažnih sanitarnih objekata osigurao bi se uvjet za zadovoljenje osnovnih fizioloških potreba posjetitelja arheoloških nalazišta, predstava, koncerata, škola, odnosno parka u cjelini. Putem solarne javne rasvjete, solarnog stabla i klupa promoviraju se obnovljivi izvori energije koji doprinose uštedama energije i samoodrživosti. Aktivnost poboljšanje pristupačnosti predstavlja sadržaj koji je nužan na svakoj lokaciji te time će doprinijeti povećanju posjećenosti.

- Kategorije ulaganja maloprodaja i zanati te promocija i vidljivost obuhvaćaju aktivnost brandiranje, marketing i promocija Arheološkog parka Vižule i same destinacije.

Turistička zajednica OM kao glavni nositelj promotivnih aktivnosti, cjelokupnu turističku ponudu na teritoriju općine promovira pod nazivom Medulin Riviera. Uz pomoć promotivnih i informativnih aktivnosti Turistička zajednica OM inkorporirati će Arheološki park Vižulu u turističku ponudu destinacije. Promotivne i informativne aktivnosti su:

1. izrada vizualnog identiteta Arheološkog parka – osnova za razvoj svih daljnjih promotivnih aktivnosti u sklopu projekta definiranje je vizualnog identiteta Arheološkog parka Vižula. Sama izrada vizualnog identiteta podrazumijeva izradu loga i knjige standarda.
2. izrada web stranica – web stranice Arheološkog parka bile bi sastavni dio web portala Turističke zajednice OM. Na stranicama bila bi prezentirana dosadašnja arheološka istraživanja poluotoka, sadržaji koje nudi Arheološki park, usluge koje se mogu u sklopu parka koristiti, objava novosti, itd. Web stranice bi bile dostupne na šest jezika: hrvatski, slovenski, talijanski, engleski, njemački i francuski.
3. izrada promotivnih i informativnih materijala namijenjenih promociji na emitivnim tržištima EU i na lokalnoj razini (brošure „Vižula – Antička Medulin Riviera“, turistička karta

i flyer arheološkog parka) – u sklopu projekta bit će kreirana, tiskana i distribuirana tri promotivna materijala parka koji će biti objavljeni na šest jezika. U brošuri bila bi prezentirana priča o Arheološkom parku – dosadašnja istraživanja, legende koje su vezane uz lokalitet i njegovi sadržaji. Brošure bi se dostavile na svim smještajnim kapacitetima na području destinacije te bi na taj način svaki gost koji boravi u destinaciji dobio direktnu i kvalitetnu informaciju o parku. Turistička karta bi s jedne strane imala kartu s ucrtanim toponimima kojima bi bili obilježeni svi sadržaji u parku, a na poledini karte nalazile bi se osnovne servisne informacije o parku i destinaciji. Flyer bi sadržavao sve osnovne informacije o parku i pozivao potencijalne posjetitelje da ga posjete. Promotivni materijali bili bi distribuirani na svim frekventnim mjestima na području destinacije i susjednih lokalnih turističkih zajednica, ugostiteljskim objektima, info punktovima, turističkim agencijama, te na sajmovima i prezentacijama na emitivnim tržištima EU na kojima sudjeluje Turistička zajednica OM.

4. oglašavanje na emitivnim tržištima EU – provela bi se kampanja oglašavanja za promociju parka usmjerena na emitivna tržišta EU – Hrvatska, Slovenija, Italija, Austrija, Njemačka, Mađarska, Engleska, i to na način da 80% sredstava bude utrošeno u online oglašavanje (Social Media, Content marketing, Blogging, Google Display Advertising), a 20% na klasične PR aktivnosti (reportaže u dnevnim i tjednim tiskovinama). Kampanjom bi se informiralo stanovništvo emitivnih tržišta o novoj ponudi na području destinacije te motiviralo da izaberu Medulin za odredište svog odmora.

5. dokumentarni film/reportaža – o realizaciji projekta bio bi osmišljen dokumentarni film/reportaža u trajanju od 30 minuta koji bi prikazivao razvoj projekta po fazama te bi se emitirao na lokalnoj televiziji. Film bi se distribuirao edukativnim ustanovama (škole, vrtići) te kao takav poslužio bi u edukativne svrhe i omogućio lokalnom stanovništvu da se educira o značaju parka te naposljetku da i sami vrše ulogu promotora parka posjetiteljima i gostima destinacije.

6. ostale promotivne i informativne aktivnosti (info tabele i plakati) – na ulaz u Arheološki park postavila bi se info tabela koja bi sadržavala informacije o projektu kako bi informirala javnost o njegovim značajkama za destinaciju. Također, tiskali bi se plakati koji bi bili zalijepljeni u javnim ustanovama na području Općine.

7. edukacija turističkih vodiča o arheološkom lokalitetu – specijaliziranom i ciljanom edukacijom turističkih vodiča stvorili bi se preduvjeti za vođenje zainteresiranih grupa posjetitelja i za individualna vođenja po parku. Edukacija bi bila besplatna i provela bi se od strane Sveučilišta Juraj Dobrile u Puli.

Realizacija ove aktivnosti omogućila bi bolju vidljivost i prepoznatljivost Arheološkog parka, i time veći broj posjetitelja, a Medulin bi postao prepoznatljiv kao destinacija kulturnog turizma. Prirodne atrakтивности poput pješčane plaže zajedno s arheološkim nalazištem iz doba Rimljana daju posebnu prednost destinaciji. Također to će rezultirati povećanjem svijesti lokalnog stanovništva o kulturnoj baštini i njenoj važnosti.

8.2.5. Održivost rezultata projekta nakon završetka projekta

Održivost će se osigurati kroz održivo upravljanje Arheološkim parkom. Za upravljanje bit će zaduženi upravni odjeli OM. Četiri djelatnika OM koji su sudjelovali na edukaciji koristit će stečena znanja za potrebe održivog upravljanja baštinom i posjetiteljima. Za potrebe operativnog upravljanja parkom zaposlit će se dvije osobe, dok će se dvije osobe zaposliti za rad na info punktu i tri na održavanju parka. Promociju Arheološkog parka Vižula nastavit će provoditi Turistička zajednica OM. Djelatnik koji je sudjelovao na edukaciji u sklopu projekta koristit će stečena znanja za jačanje promocije destinacije i parka.

Planirane mjere kojima će se osigurati održivost izlaznih komponenti: prezentacija arheološkog nalazišta na terenu uz edukativnu opremu, kao posljedica ulaganja u konzervaciju nalazišta i edukativnu opremu, bit će u prezentaciji mozaika, fresaka i restauriranih zidova direktnim razgledavanjem od strane posjetitelja. Ovi proizvodi neće generirati prihode već će biti povod dolaska u park. Interpretacija podvodne i kopnene arheološke baštine, kao posljedica ulaganja u 3D vizualizaciju, generirat će prihode iz najma AR naočala. Edukativno-znanstveni film o istraživanju i konzervaciji, kao posljedica snimanja tijekom projekta neće generirati prihode, ali će utjecati na promociju i znanstvenu valorizaciju parka. Izložba na otvorenom kao posljedica ulaganja u antički vrt neće generirati prihode, ali će biti sastavni dio proizvoda škole u prirodi i ljetnih radionica. Izložbe pokretnih arheoloških nalaza, kao posljedica konzerviranja i restauriranja pokretne građe neće generirati prihode, ali će biti dodatna ponuda kulturnim sadržajima. Proizvod glazbenog sadržaja bili bi nastupi klasične i klapske glazbe koji bi se održavali u periodu od svibnja do rujna. Proizvod dramskog sadržaja bile bi kazališne predstave iz kojih bi se generirao prihod od prodaje ulaznicama kao posljedica ulaganja u pozornicu i mobilne platforme. Proizvod arheološke škole generirat će prihode od naknade za edukaciju. Posljedica su ulaganja u montažni objekt arheološke škole, 3D, te film o tijeku arheoloških radova koji će se koristiti za potrebe škole. Proizvod edukativnog sadržaja škole u prirodi za osnovnoškolce generirat će prihode od

naknade za korištenje sadržaja Vižule. Također su posljedica ulaganja u objekt arheološke škole koji će se koristiti i za ostale edukativne potrebe. Škola je zamišljena kao ekskurzija u trajanju od 1-2 noćenja gdje će se polaznici upoznati s Arheološkim parkom i moći će izraditi suvenir s temom Vižule. U tijeku ljetne sezone organizirale bi se višesatne radionice za djecu od 50 - 100 sudionika tjedno. Ugostiteljske ponude jednostavnih ugostiteljskih objekata, kao posljedica ulaganja u iste generirat će prihode iz najma ovih objekata. Dječje igralište i adrenalinski park sami po sebi neće generirati prihode, ali će biti dodatni motiv za dolazak u Park obitelji s djecom. Šetnica, kao posljedica ulaganja u izgradnju staze te njenog opremanja generirat će prihode po osnovi naknade za korištenje javnih sanitarija uz cijenu od 5 kuna. Proizvodi promocije generirat će prihode iz prodaje kataloga. Proizvod educirani vodič, neće sam po sebi generirati prihode, ali će predstavljati dodatnu vrijednost koju turistima mogu ponuditi turističke agencije pri realizaciji grupnih aranžmana koji će uključivati i Park. Proizvod tematskih suvenira, kao posljedica konzerviranja i restauriranja pokretne arheološke građe, odnosno njene interpretacije kroz suvenire generirat će prihode od prodaje suvenira, ali za treće osobe jer će se time baviti subjekti izvan parka. Dobra praksa projekta prenijet će se kroz dokumentarni film na druge organizacije, lokalne jedinice i države. Kroz arheološku školu doći će do prelijevanja znanja i iskustva iz projekta na studente škole. Turističke agencije će po završetku projekta nastaviti osmišljavati nove aranžmane i načine privlačenja posjetitelja parku tijekom i van sezone i time osigurati održivost svih ostalih komponenti projekta.

9. HORIZONTALNA NAČELA

Horizontalna načela su „opće teme koje su multidisciplinarne, ne mogu se svesti samo na jedno programsko područje već se odnose na temeljna društvena načela kao što su demokracija, jednakost, održivost i dobro upravljanje. Načela su definirana strateškim dokumentima EU i nacionalnim programskim okvirom“ (Upute za prijavitelje i korisnike operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ o provedbi horizontalnih načela, 2019, 4). Za svaki projekt doprinos horizontalnim načelima nije obavezan, nego se primjenjuje ovisno o opsegu projekta i aktivnosti.

Horizontalna načela provode se na dva načina. Prvi način je da se načela promiču kroz sva područja djelovanja kao što su potrebe različitih sudionika projekta, lokalne zajednice, društveno-gospodarski razvoj, prirodni okoliš. Drugi način je ciljana pozitivna akcija što bi značilo smanjenje postojeće neravnoteže u pristupu resursima ili projekata koji utječu na okoliš, razvoj zelenih poslova³².

Na temelju Operativnog programa „Razvoj ljudskih potencijala“ od 2007. – 2013. godine u Hrvatskoj se ističu četiri horizontalne teme. To su: „ravnopravnost spolova i sprečavanje diskriminacije, održivi razvoj i zaštita okoliša, partnerstvo s civilnim društvom te dobro upravljanje“ (Operativni program „Razvoj ljudskih potencijala“ europski socijalni fond 2007. – 2013., 2013, 75).

U razdoblju primjene Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ od 2014. – 2020. godine istaknute su tri horizontalne teme. To su: „održiv razvoj, jednake mogućnosti i nediskriminacija te ravnopravnost između muškaraca i žena“ (Upute za prijavitelje i korisnike Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ o provedbi horizontalnih načela, 2019, 223). Navedeni program stvara pretpostavke za ostvarivanje

³² United Nations Environmental Program (UNEP) definira zelene poslove kao pozicije u poljoprivredi, proizvodnji, građevinarstvu, instalaciji i održavanju, kao i znanstvene, tehničke, administrativne i uslužne aktivnosti koje doprinose očuvanju ili vraćanju kvalitete okoliša. Uključuje poslove koji pomažu u zaštiti i obnovi ekosustava i biološke raznolikosti, smanjuju potrošnju energije, materijala i vode pomoću strategija visoke učinkovitosti i izbjegavanja te umanjuju ili u potpunosti izbjegavaju stvaranje svih oblika otpada i zagađenja, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2012:0092:FIN:EN:PDF>

jednakih mogućnosti i suzbijanje diskriminacije na osnovi rase, etničke pripadnosti, spola, jezika, vjere, dobi, boje kože, političkog uvjerenja, socijalnog ili nacionalnog podrijetla, imovinskog stanja, obrazovanja, društvenog položaja, zdravstvenog stanja, invaliditeta, spolne orijentacije.³³

9.1. Horizontalna načela projekta Arheološki park Vižula

- *Projekt doprinosi jednakim mogućnostima.*

Prilikom razvoj projekta nastojalo se maksimalno prilagoditi sadržaje arheološkog parka jednakim mogućnostima. Projektom se promiču jednake mogućnosti i socijalna uključenost, a izrazita pažnja dana je olakšavanju pristupa sadržajima osobama s invaliditetom kao i prilagodbi sadržaja osobama s oštećenjem vida ili slabije pokretljivosti.

U sklopu arheološkog parka postavljena su dva objekta sanitarnog čvora sa ukupno sedam mjesta od kojih je jedno mjesto prilagođeno osobama s invaliditetom. Duž šetnice postavljen je jedan veći info pano i devet info panoa manjih dimenzija koji su pristupačni za osobe s invaliditetom i one sa smanjenom pokretljivošću. Isto tako, za slabovidne i slijepe osobe svi panoi imaju taktilne table na Brailleovom pismu te trodimenzionalna maketa Vižule sadrži taktilne elemente koji su prilagođeni slijepim osobama. Izvedba šetnice je ravna bez uzvisina i prepreka te tako omogućuje nesmetano kretanje osoba u invalidskim kolicima. Što se tiče igrališta za djecu, sve sprave izuzev tobogana pristupačne su djeci s invaliditetom i onoj koja imaju slabiju pokretljivost. Sadržaji arheološkog parka, korištenje sadržaja, iznajmljivanje sadržaja i pristup Arheološkom parku Vižula ravnopravno su dostupni svim posjetiteljima bez obzira na dob, spol, religiju, vjersko opredjeljenje, spolu orijentaciju, rasno, etničko i nacionalno podrijetlo.

³³ Narodne novine br. 85/2008

- *Projekt doprinosi održivom razvoju i zaštiti okoliša.*

U fazama izrade glavnog projekta uređenja Arheološkog parka ciljano se odredilo da će projekt doprinosti i promovirati zaštitu okoliša i koristiti obnovljive izvore energije. Stoga se predloženim projektom ulaže u postavljanje „54 stupa solarne javne rasvjete, jedno solarno e-stablo i tri pametne solarne klupe“.³⁴ Postavljanjem navedenih sadržaja koriste se i promoviraju obnovljivi izvori sunčeve energije i štiti okoliš. Na taj način potrošnja energije je niska, odnosno nema troškova struje, zatim nema zemljanih radova i kablova, a zbog dugotrajnosti led svijetla troškovi održavanja su niski. U svim sanitarnim objektima postavljene su automatski samočisteće javne sanitarije (pranje poda, sušenje daske) koje imaju grijač i klimatizer prostora. Sanitarni objekti su samoodrživi i bez negativnih utjecaja na okoliš. Po raskrčenim putovima, koji su već postojali, napravljena je staza pri čijoj su se gradnji poštivale i zaobilazile iskopine. Sve sprave dječjeg igrališta nose oznaku FSC (Forest Stewardship Council³⁵) te su u skladu s njezinim principima.

- *Projekt doprinosi promicanju načela dobrog upravljanja*

Udruge u kulturi uključene su u projekt kao jedna od ciljanih skupina na koju će se projektom djelovati. Njihovo uključivanje u projekt pridonosi njegovoj implementaciji, turističkoj prepoznatljivosti projekta i društveno – ekonomskom razvoju OM od kojeg će oni posredno i neposredno imati koristi. Projektnim aktivnostima uložiti će se u sadržaje koji doprinose radu civilnog društva, a to su: pozornica za održavanje manjih koncerata komorne glazbe, platforme za scenske nastupe, pokretna arheološka građa kao podloga za stvaranje suvenira, glavni i pomoćni objekt arheološke škole, šetnica sa edukacijskom i urbanom opremom. Navedeni sadržaji doprinose jačanju i razvoju različitih kulturnih, umjetničkih, glazbenih i scenskih sadržaja udruga civilnog društva u kulturi, ali i u ostalim područjima djelovanja ovisno o programima i potrebama udruga.

³⁴ <https://www.glasistre.hr/istra/medulin-valorizirali-i-sacuvali-arheolosku-bastinu-kako-se-u-doba-rimljana-zivjelo-na-pitomom-medulinskom-poluotoku-595965>

³⁵ Forest Stewardship Council je međunarodna neprofitna organizacija osnovana 1993. godine s ciljem promicanja odgovornog upravljanja svjetskim šumama. Vodeća je sila za poboljšano gospodarenje šumama i transformaciju tržišta, usmjeravajući globalni trend šuma prema održivoj upotrebi, očuvanju, obnovi i poštivanju, <https://www.fsc.org/en>

10. KULTUROLOŠKA PERSPEKTIVA NA EUROPSKU UNIJU I VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE

Važnost kulturne baštine iz ekonomske perspektive je da stvara radna mjesta, ključni je element u izgradnji imidža destinacije, pomaže u privlačenju turista, pokretač je lokalne i nacionalne ekonomije. No, za kulturnu baštinu vežu se i neekonomske vrijednosti poput očuvanja identiteta i osjećaja pripadnosti u zajednici. Upravo to viđanje baštine kao ekonomskog resursa i kao izraza skupnog identiteta i kulture rezultiralo je da je baština postala zanimljiv i nezaobilazan predmet proučavanja.

Problem zaštite kulturne baštine postoji od početka povijesti ljudskih zajednica i zato se može promatrati iz različitih aspekata znanosti kao što su antropologija, ekologija, etnologija, povijest i slično. Za njezinu zaštitu ključno je povezivanje konzervatorske službe, lokalne zajednice, akademske zajednice, nevladini sektori. Zajedničkim djelovanjem konzervatora, etnologa, povjesničara, sociologa, arhitekta, lokalne zajednice i ostalih dionika, može se postignuti da baština bude resurs i mogući pokretač održivog razvoja te kulturnog turizma. Također, bitan je upis kulturnih dobara u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske koji se temelji na suradnji raznih stručnjaka, od kojih se posebno ističu etnolozi koji rade na istraživanju dobara te poticanju lokalne zajednice na sudjelovanje u programima njihove zaštite. Temelj za provođenje dugotrajnih projekata za očuvanje kulturne baštine nalazi se u potpori vlasti regionalne i lokalne zajednice za njezino očuvanje (Hrovatin, 2012).

Pitanje koje se postavlja u radu je da li europski zakon mijenja način života okoline? Ulaskom u EU, kulturna baština zemlje se suočava s novim izazovima. Kod mnogih se javlja sumnja za gubljenjem dijela kulturne baštine zbog procesa globalizacije³⁶ koji se predstavljaju kao moguća opasnost za zaštitu baštine. No, s druge strane, ti procesi stvaraju mogućnost za međunarodnu suradnju, za financiranje projekta, povezivanje, napredak. EU ima ekonomski, turistički i znanstveni interes za našom baštinom, ali i interes njezinog očuvanja. Ona može različito vrednovati našu kulturnu baštinu, ali isto tako može dati pomoć kroz europske fondove za njezino očuvanje. EU financijskim instrumentima omogućava realizaciju

³⁶ Proces globalizacije uključuje sve veći broj kulturnih elemenata te na taj način širi dimenzije kulture, a uključivanjem sve većeg broja ljudi potiče aktivno djelovanje kulture (Jagić, Vučetić, 2013)

projekata za očuvanje kulturne baštine, budući da je njezino financiranje za zaštitu i očuvanje zahtjevan zadatak.

Ugovor o funkcioniranju Europske unije detaljnije govori o tome kako EU treba djelovati u području kulture: „Unija mora doprinositi procvatu kultura država članica, poštujući pritom njihovu nacionalnu i regionalnu raznolikost i stavljajući u prvi plan njihovo zajedničko kulturno naslijeđe“.³⁷ Prema navedenom, Unija je dužna poštovati kulturnu baštinu i osigurati njezino očuvanje. Prema Povelji Europske unije utvrđeno je da „Unija poštuje kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost“.³⁸

Europska Unija je 2007. godine pokrenula program „Europski program za kulturu“ kojim se promiče „kulturna raznolikost i međukulturni dijalog, kultura kao katalizator kreativnosti i inovacija, kultura kao dio međunarodnih odnosa EU“.³⁹ Navedeni program obuhvaća i kulturnu baštinu. Također, značajan je projekt „Europska mreža baštine“ koji povezuje tijela državne uprave europskih zemalja odgovorne za očuvanje kulturne baštine. Danas taj projekt, odnosno mreža okuplja 25 zemalja s ciljem da se proširi na ostale europske ali i one izvan europske zemlje. Europska mreža baštine se bavi nepokretnom kulturnom baštinom, graditeljskom i arheološkom (Križaj, 2003).

Od svog osnutka, Vijeće Europe nastoji ojačati vezu između europskih zemalja i čuvati njihove zajedničke vrijednosti od kojih se posebno ističe kultura. To je doprinijelo većoj brizi za kulturnu baštinu koja se razmatrala kroz različite konvencije i smjernice vezane za očuvanje kulturne baštine. To je rezultiralo stvaranjem Europske mreže baštine koja u okviru Vijeća Europe pridonosi zaštiti europske baštine. Važna stvar je uključivanje Hrvatske u ovaj projekt jer joj je na taj način omogućena komunikacija i izmjena iskustva sa stručnjacima drugih zemalja što pridonosi očuvanju baštine, promovira državu i njezin kulturni identitet (Križaj, 2003).

Vijeće Europe 2011. godine izrađuje Faro Konvenciju – Konvencija o vrijednosti kulturne baštine za društvo kojom se pridodaje pažnja interaktivnoj prirodi kulturne baštine te se naglašavaju važni aspekti baštine u odnosu na ljudska prava i demokraciju. Uzrok tomu su

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:12016E167>

³⁸ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/137/kultura>

³⁹ https://europa.eu/european-union/topics/culture_hr

socijalni učinci baštine i kako ona može pridonijeti jačanju kohezije u zajednici te stvaranju osjećaja pripadnosti. Konvencija proširuje značenje i razumijevanje baštine te njezin odnos prema zajednici i društvu koje ima temeljno pravo u upravljanju kulturnom baštinom.⁴⁰

No, zašto je neka kulturna baština valorizirana a neka nije? Watson i Waterton smatraju da onaj dio kulturne baštine koji se upotrebljava u turizmu ne uzima potpuno u obzir mogućnosti koje kultura nudi nego prezentira samo ono što je odabrano za prikazivanje (Watson, Waterton, 2010). Hafstein smatra da je kulturna baština strukturirana na načelu isključivosti, odnosno da se vrijednost daje samo određenim stvarima a druge zanemaruje (Hafstein, 2009). Obrazovne i akademske institucije koje su zadužene za brigu o održavanju kulturne baštine čine to u cjelini sa što manje isključivosti. No, kad se radi o neakadskim institucijama situacija je složenija jer one su pod većim društvenim pritiskom da se prilagode razvoju društva i ekonomskim zahtjevima vezanim za baštinu (Williams, 2006). Budući da državne i javne institucije imaju na raspolaganju ograničena sredstva, određena razina isključivosti je nužna.

Gradovi i Općine imaju mogućnost kroz europske fondove valorizirati svoju kulturnu baštinu, no problem se javlja u ocjenjivanju kulturnog značaja svake vrste kulturnog dobra, ali i o političkim i ideološkim utjecajima. Kulturni značaj baštine nalazi se u njezinoj materijalnoj građi, smještaju, okolini, sadržajima, funkciji, duhovnom značenju. Ocjenjivanje kulturnog značaja je onda povezano s budućim djelovanjem i oblikovanjem mjera zaštite te postupcima za održavanje i razvijanje kulturne baštine. Prema navedenom, gradovi i općine, odnosno društvo nije svjesno važnosti zaštite kulturne baštine te ne zna ocijeniti njezin kulturni značaj.

⁴⁰ <https://rm.coe.int/steps-uloga-kulturne-bastine-u-poboljsanju-kohezije-zajednice-particip/1680971cbe>

11. ZAKLJUČAK

Kulturna baština s jedne strane čuva vlastiti identitet i identitet zajednice, dok s druge strane stvara imidž destinaciji i čini je prepoznatljivom te zbog toga ju je potrebno zaštititi. Najučinkovitiji način povećanja svijesti o važnosti i očuvanju kulturne baštine je njezina valorizacija za koju je važno povezati različite sudionike kao što su arheolozi, povjesničari, konzervatori, turistički djelatnici, lokalna zajednica, Ministarstvo kulture i turizma, mediji i ostali. Lokalno stanovništvo, kao jedan od važnijih sudionika, kada shvati da kulturna baština može biti pokretač prihoda, tada raste i potreba njezinog očuvanja. Osim valorizacije, potrebno je adekvatno upravljanje kulturnom baštinom, marketing, partnerstvo između raznih sudionika, redovita edukacija koja je bitan faktor u oživljavanju kulturne baštine.

Kulturno povijesni lokaliteti, poput Arheološkog parka Vižule i Malina na vitar, pružali su malo razloga za ponovni posjet. Najbolji primjer valorizacije kulturne baštine u Medulinu je Malin na vitar. Njegovom zaštitom, obnavljanjem, organiziranjem raznih događaja i manifestacija postiglo se oživljavanje te stare vjetrenjače koja je postala i mjesto okupljanja lokalnog stanovništva. To pokazuje da različita kulturna događanja pridonose jačanju kolektivne svijesti lokalne zajednice o vrijednosti kulturne baštine te se na taj način i valorizira naša tradicijska kultura. Stavovi i potrebe društva su najvažniji za koncept kulturne baštine jer zbog njih se prepoznaje njezina vrijednost. Odnosno, razina svijesti ljudi o njejoj važnosti rezultira dugoročnom vijeku baštine.

Nakon toliko vremena, svijest o važnosti poluotoka Vižule se pojavila. Projektom Arheološki park Vižula, financiranim od strane europskih fondova, poluotok i arheološki lokaliteti koji se na njemu nalaze su zaštićeni i valorizirani. Svojom atraktivnošću privlači turiste i važan je dio turističke ponude Medulina. Također, to utječe i na produljenje turističke sezone, povećanje zarade ali i otvaranjem novih radnih mjesta te malih i srednjih poduzetnika.

Očuvanje kulturne baštine predstavlja temelj za očuvanje kulturne raznolikosti, stoga Europska unija ima veliki izazov u tome. Vijeće Europe smatra kulturu kao snažnu poveznicu između naroda Europe što je dovelo do stvaranja brojnih projekata i kulturnih inicijativa. Važnost europskih fondova je očita, jer su troškovi za očuvanje i prezentaciju baštine veliki.

Pronalaženje načina za zaštitu kulturne baštine, bilo to na nacionalnoj i/ili međunarodnoj razini, rezultira stvaranjem pozitivnog okruženja za njezino daljnje očuvanje ali i vidljivost.

Odgovor na pitanje da li nam je valorizacija kulturne baštine potrebna, smatram da je jasan. Kulturna baština ima višestruku ulogu u zajednici, krenimo od društvene i kulturne koristi poput obrazovne funkcije, očuvanje identiteta, političke koristi koja se odnosi na osjećaj pripadnosti, pa sve to ekonomske koristi kao što je razvoj lokalnih poduzeća, odnosno gospodarski rast i turizam. Smatram da svaka kulturna baština ima pravo biti zaštićena, bez obzira na njezinu vrijednost i kulturno značenje jer je ona neophodna za opstanak identiteta i za razvoj zajednice. Kao pojedinci i kao društvo trebamo kulturnu baštinu kako bi učvrstili i zaštitili našu tradiciju i formirali identitet, ali isto tako stvorili ideje za bolju budućnost.

12. LITERATURA

KNJIGE

1. Bader, A. (2016), Medulinski mlinovi, Pula: MPS
2. Bader, A., ur. (2013), Monografija Općine Medulin, Medulin: Općina Medulin
3. Dadić, M. (2014), Istraživanje kulturnog turizma, Split: Redak
4. Džin, K. (2003), Sjaj antičkih nekropola Mutile, Pula: Arheološki muzej Istre
5. Džin, K. i Girardi Jurkić, V. (2008), Vižula i Burle u antici, Pula: Arheološki muzej Istre
6. Forrest, C. (2010), International Law and the Protection of Cultural Heritage, London: Routledge
7. Girardi Jurkić, V. (2017), Zapisi o kulturi davnih vremena – Antička baština Istre, Zagreb: Znanje
8. Jelinčić, D. (2010), Kultura u izlogu, Zagreb: Kika Graf
9. Maletić, I. et al. (2016), EU projekti – od ideje do realizacije, Zagreb: Sveučilišna tiskara
10. Maletić, I. et al. (2018), Moj EU projekt – priručnik za provedbu EU projekata, Zagreb: Sveučilišna tiskara
11. Marasović, T. (2001), Kulturna baština, Split: Veleučilište u Splitu
12. Orbanić, B. (2016), Konzervatorski elaborat za arheološke lokalitete Vižula i Burle, Žminj: Kapitel d.o.o.
13. Vela, A. (2015), Menadžment ESI fondova 2014. – 2020., Zagreb: Školska knjiga

ZBORNİK RADOVA

14. Afrić Rakitovac, K. i Urošević, N. (2017), Modeli valorizacije kulturne baštine u održivom turizmu, Znanstveni kolokvij: Modeli revitalizacije i unaprjeđenja kulturnog naslijeđa, zbornik radova, Zagreb: Arhitektonski fakultet, str. 89
15. Križaj, L. (2003), Europska mreža o baštini (HEREIN), zbornik radova, Zagreb: Hrvatsko knjižničarko društvo, str. 39-48

ČLANCI

16. Ettinger Starčić, Z. (2010), Rimski carski novci s lokaliteta Vižula kod Medulina – arheološka istraživanja 2005. – 2006, *Histria antiqua*, vol.19, br. 19, str. 275-284
17. Girardi Jurkić, V. Džin, K. Paić, A. (2011), Vižula kod Medulina. Rezidencijalna maritimna vila: istraživačka kampanja 2010., *Histria antiqua*, vol.20, br.20, str. 489 – 503
18. Girardi Jurkić, V. Džin, K. Paić, A. (2012), Vižula kod Medulina – Rezidencijalna maritimna vila: istraživačka kampanja 2011. *Histria antiqua*, vol.21, br.21, str. 509 – 523
19. Gredičak, T. (2009), Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske, *Ekonomski pregled*, vol.60, br.3-4, str. 196-218
20. Gredičak, T. Demonja, D. (2018), Strategic management of tourism and cultural resources in the development of local entrepreneurship with good practice examples in Koprivnica-Križevci county, *Podravina*, vol.17, br. 34, str. 94-107
21. Hafstein, V. (2009), *Intangible heritage as a list: from masterpieces to representation*, New York: Routledge, str. 93-111
22. Hrovatin, M. (2012), *Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj*, Zagreb: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 36, str. 125-135
23. Jagić, S. i Vučetić, M. (2013), *Globalizacijski procesi i kultura*, *Acta Iadertina*, br. 9, str.15-24
24. Jelinčić, D. (2006), *Turizam vs. identitet*, Institut za međunarodne odnose: etnološka istraživanja, br.11, str. 161-183
25. Loulanski, T. (2006), *Revising the concept of cultural heritage: The argument for a functional approach*, *Cambridge Core: International journal of cultural property*, vol.13, br.2, str. 207-233
26. Miholjek, I. (2012), *Podmorsko istraživanje antičkih ostataka arhitekture na Vižuli – kampanja 2011.*, *Histria antiqua*, vol.21, br.21, str. 525 – 531
27. Richards, G. (1996), *Production and consumption of european cultural tourism*, *Annals of Tourism Research*, vol.23, br.2, str. 261 – 283
28. Slunjski, R. (2017), *Turističko geografski pristup u valorizaciji kulturne baštine*, *Podravina*, vol.16, br.31, str. 163 – 172
29. Šverko, A. (2012), *Konzervacija o konzervaciji*, *Međunarodna radionica Povijesna i etička pitanja u razvoju konzervacije/restauracije*, Institut za povijest umjetnosti, str. 53-54
30. Watson, S. i Waterton, E. (2010), *Reading the Visual: Representation and Narrative in the Construction of Heritage*, *Material Culture Review*, br. 71, str. 84-97

31. Williams, R., Duda, D, ur. ([1961] 2006), Analiza kulture, Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija, Zagreb: Disput
32. Žufić, A. (2016), Naš Malin jopet je kaj mladić i neka se njegova jadra vrtidu još sto lit, Glasnik Općine Medulin, br.45., str. 2-3

INTERNET STRANICE

33. Dzs.hr: Stanovništvo u najvećim gradovima i općinama, popis 2011., <URL: https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_06_01/H01_06_01.html> [25.11.2019.]
34. Enciklopedija.hr: Medulin, <URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39787>> [25.11.2019.]
35. Europa.eu: Kultura u Europskoj uniji, <URL: https://europa.eu/european-union/topics/culture_hr> [30.05.2020.]
36. Ec.europa.eu: Overview of EU Tourism Policy, <URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en> [01.12.2019.]
37. Fsc.org: Forest Stewardship Council, <URL: <https://www.fsc.org/en>> [20.01.2020.]
38. Glashrvatske.hrt.hr: Medulinski malin, <URL: <https://glashrvatske.hrt.hr/hr/dozivi/obicaji/medulinski-malin-kako-je-starac-opet-postao-mladic/>> [02.12.2019.]
39. Glasistre.hr: Medulin: valorizirali i sačuvali arheološku baštinu, <URL: <https://www.glasistre.hr/istra/medulin-valorizirali-i-sacuvani-arheolosku-bastinu-kako-se-u-doba-rimljana-zivjelo-na-pitomom-medulinskom-poluotoku-595965>> [13.12.2019.]
40. H-r-z.hr Hrvatski restauratorski zavod, <URL: <http://www.h-r-z.hr/index.php>> [02.12.2019.]
41. Kamenjak.hr: Javna ustanova Kamenjak, <URL: <https://kamenjak.hr/hr>> [02.12.2019.]
42. Medulin.hr: Općina Medulin, <URL: <http://medulin.hr/opcina-medulin/>> [25.11.2019.]
43. Medulinriviera.info: Vižula, <URL: <http://www.medulinriviera.info/guide-medulin/villa-vizula/>> [14.11.2019.]
44. Min-kulture.hr: Kulturna baština, <URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>> [05.12.2019.]
45. Pilar.hr: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, <URL: <https://www.pilar.hr/>> [02.12.2019.]

46. Portal.unesco.org: Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage 1972., <URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [05.12.2019.]
47. Rm.coe.int: Uloga kulturne baštine u poboljšanju kohezije zajednice, <URL: <https://rm.coe.int/steps-uloga-kulturne-bastine-u-poboljsanju-kohezije-zajednice-particip/1680971cbe>> [30.05.2020.]
48. Strukturnifondovi.hr: Europski strukturni i investicijski fondovi, <URL: <https://strukturnifondovi.hr/kako-do-eu-fondova/#>>, [01.12.2019.]
49. Struna.ihjj.hr: Komodifikacija, <URL: <http://struna.ihjj.hr/naziv/komodifikacija/25312/>> [15.01.2020.]
50. Unipu.hr: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, <URL: <https://www.unipu.hr/>> [02.12.2019.]
51. Tzomedulin.org: Turistička zajednica Medulin, <URL: <http://www.tzomedulin.org/>> [02.12.2019.]

RAZVOJNI DOKUMENTI

52. Klanac, A. et al. (2015), Strateški razvojni program Općine Medulin za razdoblje od 2015. do 2020., Rijeka: Sensum, <URL: <http://medulin.hr/dokumenti/RAD%20UPRAVE/STRATESKI%20PLAN/2015-2020/Strate%C5%A1ki%20plan%20Op%C4%87ine%20Medulin%202015-2020.pdf>> [15.12.2019.]
53. Mišković, D. (2014), Istarska kulturna strategija za razdoblje 2014. – 2020. godine, Zagreb: Kerschoffset, <URL: http://www.istra-istria.hr/uploads/media/20140624_x2_iksHR_02.pdf> [15.01.2020.]
54. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb (2008), Strateški plan razvoja Općine Medulin 2007. – 2013., <URL: http://medulin.hr/dokumenti/RAD%20UPRAVE/STRATESKI%20PLAN/2007-2013/STRATESKI_PLAN_OPCINE_MEDULIN_2007-2013.pdf> [05.12.2019.]
55. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković (2013), Master plan razvoja održivog turizma Općine Medulin 2013. – 2018., <URL: http://www.tzomedulin.org/assets/tzmofficial/3/2/714/Files/Strategija_Medulin.pdf> [14.12.2019.]

56. Turistička zajednica Istarske županije (2015), Master plan turizma Istarske županije 2015. – 2025., <URL: file:///D:/Downloads/Master_Plan_Turizma_Istarske_Zupanije_2015-2025.pdf> [05.01.2020.]

OPERATIVNI PROGRAMI

57. Operativni program „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“, Zagreb, 2018. <URL: https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2019/02/OPKK_070219.pdf> [01.12.2019.]
58. Operativni program „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“, Zagreb, 2014. <URL: https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/03/OPKK_hrv.pdf> [02.12.2019.]
59. Operativni program „Razvoj ljudskih potencijala“ europski socijalni fond 2007. – 2013. <URL: <http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/oprazvojljudskihpotencijala2007.-2013..pdf>> [12.01.2020.]
60. Upute za prijavitelje i korisnike Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“ o provedbi horizontalnih načela, Zagreb, 2016. <URL: <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/03/Upute-za-prijavitelje-horizontalna.pdf>> [12.01.2020.]
61. Upute za prijavitelje i korisnike Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ o provedbi horizontalnih načela. <URL: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/Uputa-mrms_ULJP-14-20.pdf> [12.01.2020.]

ZAKONI I ODLUKE

62. Europska komisija (2010), Communication, „Europe, the world's No. 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe, Brussels, <URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0352:FIN:EN:PDF>>
63. Odluka o donošenju Istarske kulturne strategije za razdoblje 2014. – 2020. godine, Službene novine br. 14/2014, <URL: http://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/sluzbene_novine/2014/broj14-od-24-06-2014.pdf>
64. Odluka o izmjenama i dopunama odluke o produljenju važenja strateškog plana razvoja Općine Medulin 2007. – 2015., Službene novine Općine Medulin br. 8/2015, <URL:

<http://medulin.hr/dokumenti/RAD%20UPRAVE/SLU%C5%BDBENE%20NOVINE%20OP%C4%86INE/SLU%C5%BDBENE%20NOVINE%202015/SN%20Medulin%2008-2015%2002.pdf>>

65. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, članak 22. <URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/137/kultura>>
66. Prostorni plan uređenja Općine Medulin, Službene novine Općine Medulin br. 8/2018, <URL: <http://medulin.hr/dokumenti/RAD%20UPRAVE/SLU%C5%BDBENE%20NOVINE%20OP%C4%86INE/SLU%C5%BDBENE%20NOVINE%202018/Slu%C5%BEbene%20novine%20OM%20br%2008%20-%2006-11-2018.pdf>>
67. Ugovor o funkcioniranju Europske unije, članak 167. <URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:12016E167>>
68. Unesco - Icomos Documentation Centre (2012), International Charter For The Conservation And Restoration Of Monuments And Sites: The Venice Charter 1964, Pariz, <URL: https://www.icomos.org/centre_documentation/bib/2012_charte%20de%20venise.pdf>
69. Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine br. 85/2008, <URL: https://ombudsman.hr/propisi/zakon_o_diskriminaciji.pdf>
70. Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u financijskom razdoblju 2014. – 2020., Narodne novine br. 92/2014, <URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_07_92_1838.html>
71. Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine br. 153/13 i 65/17, <URL: <https://www.zakon.hr/z/689/Zakon-o-prostornom-ure%C4%91enju>>

13. POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Medulin 1968. godina	6
Slika 2. Medulin 2020. godina	6
Slika 3. Izgled nekadašnjih mlinova-vjetrenjača.....	22
Slika 4. Malin na vitar 2020. godina	23

14. PRILOG

1. Odobrenje za javno korištenje informacija i podataka projekta „Arheološki park Vižula“

